

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
кафедра української літератури

БІБЛІЙНІ КОНТЕКСТИ ПРОЗИ НЕЛІ ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВОЇ
ТА МЕТОДИКА ЇХ ОПРАЦЮВАННЯ В ЗЗСО

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 601 групи
Черкас Лілія Мирославівна

Керівник:

кандидат філологічних наук,
асистент ***Вардеванян С. І.***

До захисту допущено
на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В. С.

Анотація

Робота присвячена дослідженню біблійних контекстів прози Нелі Шейко-Медведевої на матеріалі роману-апокрифу “Ніч остання” та збірки малої прози “Дороги камени”. Роман “Ніч остання. Апокрифи про Зачаєних” розповідає про найближче оточення Ісуса Христа. Збірка оповідань та віршів “Дороги камени” – це оповідь про втрачену рідну землю, мову та культуру. Розкрито ідейно-тематичний зміст творів у зв'язку з життєвим досвідом та власними пошуками письменниці. Проаналізовано біблійні образи роману у їх інтерпретації авторкою та з огляду на євангельський канон. З'ясовано закономірності інсталяції біблійно-християнських компонентів та лемківського діалекту у малій прозі авторки. Запропоновано методика викладання творів біблійного спрямування у ЗЗСО. Розроблено позакласний захід для ознайомлення учнів ЗЗСО з життям і творчістю Нелі Шейко-Медведевої.

Ключові слова: роман-апокриф, біблійні образи та сюжети, інтерпретація, Євангеліє, лемківська говірка.

Annotation

Topic: “Biblical contexts of Nelia Sheiko-Medvedieva's prose and the method of their processing in IGSE (institutions of general secondary education)”

The work is devoted to the study of the biblical contexts of Nelia Sheiko-Medvedieva's prose based on the material of the apocryphal novel "The Last Night" and the collection of short prose "Road of Stones". The novel "The last night. Apocrypha about the Conceived" tells about the close encirclement of Jesus Christ. The collection of stories and poems "Road of Stones" is a story about the lost native land, language and culture. The ideological and thematic content of the works is revealed in connection with the life experience and the writer's own searches. The biblical images of the novel are analyzed in their interpretation by the author and in their canonical form in the Gospel. The use of biblical-Christian components and the

Lemki dialect in short prose is clarified. A method of teaching works of biblical orientation in IGSE is proposed. An extracurricular event has been developed to acquaint students with the life and work of Nelia Sheiko-Medvedieva.

Key words: apocryphal novel, biblical images and plots, interpretation, Gospel, Lemki dialect.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

ЗМІСТ

| | |
|--|----|
| ВСТУП | 5 |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОЗИ НЕЛІ ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВОЇ В БІБЛІЙНІЙ ПАРАДИГМІ | 9 |
| 1.1. Літературознавчі дослідження біблійного матеріалу..... | 9 |
| 1.2. Біблійні алюзії в сучасній українській літературі..... | 13 |
| Висновки до 1-го розділу | 21 |
| РОЗДІЛ 2. БІБЛІЙНИЙ ДИСКУРС ПРОЗИ НЕЛІ ШЕЙКО- МЕДВЕДЄВОЇ | 22 |
| 2.1. Рецепція євангельських мотивів в романі Нелі Шейко-Медведєвої “Ніч остання”..... | 24 |
| 2.2. Рецепція євангельських образів в оповіданнях збірки “Дороги камени”..... | 41 |
| Висновки до 2-го розділу | 56 |
| РОЗДІЛ 3. Методика викладання творів, що містять біблійні алюзії, у ЗЗСО | 57 |
| 3.1. Методичні зауваги до вивчення біблійних образів на уроках української літератури..... | 57 |
| 3.2. Розробка позакласного заходу на матеріалі прози та поезії Нелі Шейко- Медведєвої..... | 62 |
| Висновки до 3-го розділу | 73 |
| ВИСНОВКИ | 74 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ | 77 |
| Додатки | 82 |

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Біблія і література – це ті вічні площини, які взаємодоповнюються і становлять неабиякий інтерес дослідників, зокрема тих, що працюють в царині компаративістики. Адже Біблія вибудовує проєкцію світу і відповідає на всі запитання, що турбують людину. Водночас література віддзеркалює наше життя і показує те, що в реальності ми часто відмовляємося бачити. Тому разом Біблія і література здатні виконувати їх найважливішу функцію – окреслювати світ у людині і розкривати людину у світі. Компаративісти приділяють особливу увагу дослідженню трансформації євангельських образів у літературі. Проте вивчення чималої кількості новозавітніх мотивів та образів у творах сучасних українських митців і досі залишається відкритим.

Досліджувана нами письменниця, Неля Семенівна Шейко-Медведева, авторка низки романів, також вона дитяча драматургиня, п'єси якої у свій час вивчалися в школі та ставилися на сцені, поетеса, яка, за словами О. Забужко, “останній відлуналий голос лемків” [22], і водночас практично невідома українському читачеві та не досліджена в науковому світі. А з її торішнім відходом у засвіти потреба в осмисленні залишеного доробку посилилася. Враховуючи вищевикладене, вважаємо обрану тему кваліфікаційної роботи: “Біблійні контексти прози Нелі Шейко-Медведевої та методика їх опрацювання в ЗЗСО” актуальною та доцільною. **Мета дослідження** – розкрити сутність біблійних контекстів, а саме образів, мотивів, сюжетів у прозі Нелі Шейко-Медведевої. Метою передбачено вирішення таких завдань:

- коротко окреслити біографію та доробок письменниці Нелі Шейко-Медведевої;
- з'ясувати передумови написання та сюжетно-образні особливості роману “Ніч остання: апокрифи про Зачаєних”;

- представити структуру та ідейно-тематичний зміст збірки “Дороги камені” ;
- проаналізувати та порівняти трансформацію біблійних образів та сюжетів у прозі з огляду на Святе Письмо;
- репрезентувати наявні біблійно-християнські компоненти оповідань;
- запропонувати методичні рекомендації до вивчення біблійних образів у ЗЗСО;
- розробити позакласний захід на матеріалі вивченої прози та поезії.

Предмет дослідження становлять біблійні образи та сюжети, трансформовані письменницею. **Об’єктом дослідження** є роман-апокриф Н. Шейко-Медведевої “Ніч остання” та збірка оповідань та віршів “Дороги камені”.

На сьогодні про Н. Шейко-Медведеву та її творчість маємо такі праці: передмову “Зачарована казкою” до її дебютної збірки дитячих п’єс-казок “Квітка щастя” Є. Гуцала (1986); статтю “Образ Йосифа Каяти в романі Н. Шейко-Медведевої “Ніч остання...”” (2014) Ю. Борової; рецензію під назвою “Дорогі камені Нелі Шейко-Медведевої від Бескидів до Києва” на книгу “Дороги камені” Р. Кабачія; статтю “Катарсис дзвонами, або образ дзвона, дзвону і дзвонаря у триптиху Нелі Шейко-Медведевої “Дзвони опівночі””¹ Л. Черкас, авторки цього дослідження.

Варто віддати належне й журналістам, що записали в письменниці інтерв’ю, які є безцінним матеріалом при дослідженні життєво-творчого шляху пані Нелі, зокрема статті: Т. Щербаченко “Проза мусить народитися з накопичення болю: розмова з Нелею Шейко-Медведевою” (2007); О. Гринько “Життя неможливе без сліпучих катастроф” (2009); К. Паньо

¹ Коцаб’юк Л. Катарсис дзвонами, або образ дзвона, дзвону і дзвонаря у триптиху Нелі Шейко-Медведевої “Дзвони опівночі”. С. Вардеванян. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (20-21 квітня 2021 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівецький нац. ун.-тет, 2021.

“Зовсім як люди” (2009). А також слід згадати відому сучасну українську письменницю О. Забужко, яка приклалася до видання останньої книги “Дороги камени” (2018) Н. Шейко-Медведєвої та разом із сином письменниці В. Шейко презентувала книгу на Форумі видавців, високо оцінивши прозу та поезію авторки, написану лемківською говіркою.

Теоретико-методологічна основа. Найширше новозавітні мотиви в українській літературі досліджували: Антофійчук В. [1, 2, 3], Бетко І. [6], Вардеванян С. [10, 11, 12, 13], Даниленко І. [21], Набитович І. [32], Нямцу А. [34], Сулима В. [40] та ін.

У ході дослідження були використані такі методи: біографічний – для вивчення творчості письменниці у зв'язку її життєвим шляхом та компаративістський – для порівняння біблійного матеріалу з інтерпретованим варіантом авторки.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що здійснено аналіз сюжетно-образних особливостей роману-апокрифа “Ніч остання” та збірки “Дороги камени”; зіставлено біблійні контексти у цих творах та Святому Письмі; запропоновано методичні зауваги до їх викладання на уроках літератури.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у зіставленні євангельських та трансформованих Н. Шейко-Медведєвою біблійних образів, сюжетів та мотивів у романі та оповіданнях.

Практичне значення результатів роботи пов'язане з можливістю їх використання в таких галузях: 1) історії літератури – долучення роману-апокрифа “Ніч остання” та збірки “Дороги камени” до низки сучасних творів на біблійну тематику; 2) компаративістики – наш короткий порівняльний аналіз може розширитись до повноцінного компаративістичного дослідження. Ця робота може знайти практичне застосування в педагогічній практиці, а саме на уроках української літератури, літератури рідного краю, християнської етики чи спеціальних курсах вивчення закону Божого, де можуть бути включені художні твори

біблійного спрямування. Також наше дослідження може стати корисним у розробці дисципліни “Біблія і культура” та ін. у вищих навчальних закладах та підготовці до лекційних та практичних занять.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, шести підрозділів, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

Апробація результатів дослідження відбулася на студентській конференції під назвою “Катарсис дзвонами, або образ дзвона, дзвону і дзвонаря у триптиху Нелі Шейко-Медведевої “Дзвони опівночі”.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОЗИ НЕЛІ ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВОЇ В БІБЛІЙНІЙ ПАРАДИГМІ

1.1. Літературознавчі дослідження біблійного матеріалу

Для українського народу Бог та християнство завжди були основними мірилами морально-етичного виховання нації. Про це яскраво свідчать збережені артефакти давньої української літератури, проте і сучасна нічим не поступається, а й навпаки, у наш час з'являються досі невідомі імена та твори, де по-новому інтерпретуються біблійні сюжети, образи та мотиви. Відповідно літературознавці займаються питаннями їхнього вивчення, структурування, порівняння, відзначення сильних і слабких рис, виділення певних авторів та їх творів.

За Антофійчуком В. І, дослідники користуються такими методиками: герменевтикою, психоаналізом, культурологічним ритуально-міфологічним аналізом і т. п., проте найважливішим, на його думку, є морально-психологічний аспект рецепції, тому літературознавче дослідження повинно бути диференційованим [1, с. 13].

У працях М. Жулинського, О. Мишанича, А. Нямцу, І. Бетко, Л. Голомб, В. Мокрого, Л. Мороз, Я. Розумного, Л. Рудницького, Т. Салиги, Г.Сивоконя, В. Сулими, М. Яценка та ін. розглянуті біблійні образи і мотиви у творчості українських письменників давньої та нової доби, а також закономірності та своєрідність використання сюжетно-образної канви Нового Заповіту у світовій літературі [1, с. 15]. Додаємо також праці Н. Пилип'юк "Давня українська література в духовному світі сучасної людини" (1988), О. Астаф'єва "Українська релігійна лірика" (1998), І. Качуровського "Містична функція літератури та українська релігійна поезія" (1992).

В. Сулима проаналізувала творчість Нестора Літописця, Володимира

Мономаха, Данила Заточника, Кирила Туровського та ін. [1, с. 16-17].
О. Савчук досліджувала постать найяскравішого представника періоду Відродження латиномовного поета Павло Русина, який поєднував античність з християнською релігією [1, с. 18].

Українська барокова література славиться ім'ям Г. Сковороди та його художнім освоєнням біблійного матеріалу. Його творчість досліджували І. Бетко, О. Мишанич, Г. Сивокінь та ін. Дослідник Антофійчук В. І. високо оцінює та вирізняє численні праці І. Бетко, завдяки тому, що дослідниця, розглядаючи національну літературу, в раховує чинники взаємодії різних світових літератур, а також формулює три рецептивних культурологічні моделі, що дозволяють хоча б умовно, але все ж систематизувати значний історико-літературний матеріал. І. Бетко порушує найважливіші проблеми на творчості українських письменників, детально аналізує групу ліро-епічних жанрів, притчу, молитву та ін., осмислює поняття ліричної сповіді, ліричного пророцтва та ліричної інвективи, враховує вплив слов'янського літературного матеріалу на розуміння українських авторів [1, с. 20-22].

Книга В. Сулими “Біблія і українська література” (1998) стала фундаментальним дослідженням впливу Святого Письма на українську літературу, де вперше у вітчизняній практиці здійснено науковий аналіз змісту Біблії. Для нас цікаво також те, що Віра Іванівна Сулима орієнтувалася на шкільну програму, адже посібник насамперед пропонується для ознайомлення вчителям та учням, тому не дивно, за словами Антофійчука В. І., що багато імен залишилися поза увагою науковиці [1, с. 22-23].

При дослідженні творчості Т. Шевченка та Біблії В. Сулима відкидає будь-яке антирелігійне трактування Кобзаря та дає нове осмислення його “Псалмам Давидовим”, “Неофітам”, “Марії” та ін. А також дослідниця глибоко аналізує використання біблійного матеріалу у творчості П. Куліша, І. Франка, Л. Українки. Розглядаючи українську літературу ХХ ст., В. Сулима детально опрацьовує поезію І. Драча, П. Тичини, Б.-І. Антонича, Є. Маланюка, Д. Павличка, В. Стуса, І. Жиленко, І. Світличного та ін. Літературознавець

Антофійчук В. І. доповнює цей список також такими прозовими творами: “Авірон” Г. Хоткевича, “Що є істина” Н. Королевої, легенди й оповідання про Христа К. Гриневської та К. Малицької, “Євангеліє від Томи” та “Смерть Юди” Р. Іваничука та ін [1, с. 24-25].

Антофійчук В. І. також відзначає такі праці: Н. Алексеєнко, О. Заська, В. Косяченка, Б. Криси, М. Кудрявцева, О. Матушек, Б. Мельничука, Г. Ноги, О. Новик, Ю. Пелешенка. Т. Рязанцевої, В. Саєнко, Е. Соловей, М. Сулими, А. Ткаченка, Л. Ушкалова, Г. Штоня та ін [1, с. 25].

Помітно вирізняються праці вчених Чернівецького університету, на думку Антофійчука В. І, зокрема науковець зупиняється на дослідженнях Ю. Клим'юка, який опрацьовував жанр притчі у творчості І. Франка й Т. Шевченка. Дослідник аналізує численні твори Каменяра: “Наймит”, “Задунайська пісня”, “Не люди наші вороги” та ін., відзначає вплив на них Святого Письма, а також визначає роль біблійних образів у цих творах, зокрема Бога, Єви, Каїна, Мойсея, Ісуса Христа, Пилата [1, с. 25-27].

Нове осмислення творам О. Кобилянської дає Світлана Кирилюк, яка вперше порушила проблему значення біблійних образів та сюжетів у творчості письменниці [1, с. 27-28].

Окремо відзначає Антофійчук В. праці Нямцу, у яких науковець детально аналізує такі методи переосмислення традиційного матеріалу як продовження, дописування, обробки, перекази та ін. Також Нямцу А. пропонує своє глибоке розуміння еволюції міфологічних образів жінок. Дослідник багато працював над осмисленням образів Ісуса Христа, Іуди Іскаріота, Понтія Пилата, розбійника Варавви, єрусалимського народу та ін. [1, с. 28-33].

Силами цього центру в Чернівецькому університеті проводилися міжнародні наукові конференції “Біблія і світова література” (1999), “Міф і легенда у світовій літературі” (2000). Активну участь у їх роботі брали: Б. Мельничук, Г. Бостан, В. Косяченко, А. Нямцу, Ю. Клим'юк, Л. Василик та ін [1, с. 33].

Хочемо також відзначити структуровану, оснащену вагомими іменами й працями, збагачену власними науковими судженнями та аналізами, монографію дослідника кафедри української літератури Чернівецького університету Антофійчука В. “Євангельські образи в українській літературі ХХ століття” (2001), а також працю Володимира Івановича у співавторстві з румунським літературознавцем Анамарієм Гаврілом “Біблійні контексти української прози” (2021). На праці Антофійчука В. перш за все взуємося у своїй розвідці.

Щодо ґрунтовних останніх літературознавчих досліджень буде йтися далі. Звертаємо вашу увагу на працю М. Сулими “Книжиця у семи розділах: Літературно-критичні статті й дослідження”, де науковець аналізує твори від давньої доби до творчості С. Жадана.

Хочемо згадати дослідницю при Чернівецькому університеті С. І. Вардеванян та її працю “Міфологема Каїна в українській літературі ХІХ - ХХ століть” (2007), яке є “першою в українському літературознавстві спробою відшукування генези традиційної структури протистояння братів”, де комплексно досліджено міфологему Каїна у парадигмі гностицизму та фольклору. [12, с. 8].

О. Астаф'єв у своїй статті “Містика Різдва в українській поезії” (2019) аналізує рецепцію Різдва від давніх українських пісень і до сучасних творів, зокрема таких: “Колядники” Д. Павличка, “Свят-вечір” Л. Костенко, “Колядники” В. Забаштанського, “Різдвяний вечір” М. Влад, “Різдвяний сонет” П. Тимочка та багато інших [4].

Не можемо оминати численних праць Ю. Григорчук, присвячених творчості Віри Вовк: “Проза Віри Вовк: виміри сакрального” (2016), “Релігійні мотиви в поезії Віри Вовк і Яна Твардовського” (2012), “Книги Естери Віри Вовк: біблійна інтертекстуальність образів персонажів” (2017), “Художнє осмислення образу пророка і його місії у творчості Віри Вовк і Лесі Українки” (2016), “Художня рецепція Біблії у творчості Віри Вовк” (2018) та ін. Також у цьому контексті зазначаємо працю Н. Гаврилюк “Під плахтою неба: поезія Віри

Вовк” (2019), де дослідниця розглядає поетичну творчість авторки в єдності з її біографією та у зв’язку з окремими її творами.

Наводимо також ґрунтовну книгу архієпископа І. Ісіченка “Духовні виміри барокового тексту” (2016), яка “є збіркою досліджень, написаних між 1984-м і 2015-м роками” [37]. Також відзначаємо глибоко наукові праці І. Набитовича: “Біблійні стилізації як стилетворчий засіб” (2008), “Образ святого Грааля в творчості Наталени Королеви”, “Історичний роман з євангельських часів (“Останній пророк” Леоніда Мосендза)” та ін.

І наостанок згадаємо оригінальну монографію І. Даниленко “Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція” (2008), що сформувалася на основі раніше написаних статей: “Віршована молитва як літературний жанр: постановка проблеми” (2005), “Епіграма молитовного змісту як жанровий різновид давньоукраїнської поезії” (2005), “Молитва Господня в українській та російській традиції” (2006) та багатьох інших, де дослідниця розглядає молитву як жанр у творчості Т. Шевченка, Г. Сковороди, Є. Маланюка, Б.-І. Антонича, Л. Костенко та ін [21].

Ми повинні віддати належне усім дослідникам, які до сьогодні плідно працюють над осмисленням біблійних образів, сюжетів та мотивів у творчості як окремих письменників, так і в спробах осягнення усього пласту літератури певного часового зрізу.

1.2. Біблійні алюзії в сучасній українській поезії та прозі

Письменники та поети, наділені Богом умінням творити образний словесний світ, шукають цікаві, досі не порушені теми, вимальовують непересічних, напрочуд близьких нам героїв, а також переосмислюють невичерпні скарби Святого Письма, які для кожної людини, нації, світу розуміються по-своєму. Від давньої літератури і до сучасної бачимо, що трансформація біблійних сюжетів, образів та мотивів, не лише не втрачає своєї актуальності, але й набирає свіжого постмодерного подиху.

У межах нашого дослідження ми коротко розглянемо лиш деяких сучасних письменників. Маємо на меті привернути увагу читачів і до маловідомих митців, особливо буковинського походження, літературна творчість яких рясніє біблійними мотивами.

Ліна Костенко (1930) також у своїй творчості активно інтерпретує біблійні образи та мотиви. Поетеса звертається до таких образів Старого Заповіту: Адама і Єви (“Райська елегія”), царя Давида (“Давидові псалми”), Якова та його дружин Лії та Рахілі (“Балада про здоровий цинізм), топонімічний образ Едему (“Вечірнє сонце, дякую за день!”) та ін. Із новозавітними образами пов’язані такі поезії: “Ісус Христос розп’ятий був не раз”, “Перш ніж півень запіє...”, “Святвечір” “Брейгель. Шлях на Голгофу” та ін [20]. Роман у віршах “Маруся Чурай” (1979) Л. Костенко теж насичений біблійними образами та мотивами, де “авторка віддзеркалює нашу сучасність за допомогою конкретних героїв Біблії”. Л. Костенко звертається до образів Неопалимої Купини, Ісуса Христа, Іоана Хрестителя, апостолів Хоми, Павла, Юди Іскаріота, царів Давида, Саула, Соломона, пророка Єремії та ін. Письменниця інтерпретує історію гріхопадіння, згадує про Содом і Гомору та стіни ерихонські, використовує біблійні вислови: “божа подобизна”, “манна небесна”, “терновий вінок” та цитує зі Святого Письма [42].

У творчості Юрія Андруховича (1960) також наявні біблійні алюзії, зокрема у таких романах: “Рекреації” (1992), “Московіада” (1993), “Перверзія” (1996), “Дванадцять обручів” (1993) та ін. Наприклад герої його твору “Перверзії” співвідносяться із такими біблійними особами: Ада – Саломея, Стах – Ісус Христос [4]. Основною рисою роману “Рекреації” є карнавальність, яка заперечувала офіційний аспект світу і людських відносин, пропонуючи натомість новий, це й виражено у самій назві твору: “ре-креація” – “наново-творення”, а також у його основній події – Святі Воскресаючого Духу, де відбувалася карнавальна процесія, на якій були присутні і біблійні персонажі, зокрема Ангели Божі, Чорти, Пророк’и, Пастушки, Ягнята, Каліки, Прокажені [44]. Цікаво, що число головних героїв складає чотири, що асоціюється з

кількістю євангелістів. Також “Рекреації” та “Перверзії” поєднують присутність нечистої сили, і навіть банкет Сатани. Як зазначає дослідниця Бербенець Л., Ю. Андрухович не випадково обирає ім’я для своїх персонажів, зокрема один із них називається Даппертутто (з італ. Dappertutto), що означає “Усюди”, тобто “Всюдиприсутній”, де впізнаємо одну із божественних ознак [5]. Так само і поетична творчість Ю. Андруховича багата на біблійні мотиви, зокрема це простежуємо у таких віршах: “На Різдво в Україні діються речі”, “Сади будинків – цегляний едем”, “Врешті дочекалися і ми благої вістки...”, “Сотворіння саду”, “Спокушання” та ін.

Одним із помітних сучасних письменників є Юрій Іздрик (1962), який апелює до біблійних образів: Богородиці, Ісуса Христа, предтечі, архангела Гавриїла, Каїна й Авеля, Бога, ангела, змія та ін., понять: дорога, світло, темрява, Ніщо (порожнеча) та ін., подій: смерть Спасителя на хресті, створення Всесвіту та ін., географічних назв: Вифлеєм, Палестина, Ізраїль, Єрусалим, Содом та ін. Також зустрічаються назви священних місць: гроб Господній; таїнств: Причастя; найбільших християнських свят: Великдень; хвалебно-молитовних пісень: акафіст, молитва; євангельських понять: юдина облога та ін. Як зазначає дослідниця Ю. Бондаренко, образи Святого Письма Ю. Іздрик почасти використовує для буденного обрамлення Бога чи чогось святого [8].

Слід згадати Сергія Жадана (1974) як одного з найвідоміших сучасних письменників, який використовує у своїх творах часом суперечливі (“ні Зевс, ні Пан, ні Голуб-Дух”), іронічні (“колядка” контрабандистів, образи “Ворошиловграда”), релігіософські (молитва як символ безнадії і опори у вірші “Словники на службі церкви”), наскрізно євангельські (відсохла рука в головного героя з роману “Інтернат”), філософсько-християнські (поетична збірка “Життя Марії”) та інші біблійні образи, які О. Коцарев вважає не завжди до кінця усвідомленими, стихійними, однак цікавими, загадковими і схожими на тичинівські [28]. Промовисто поет називає свою збірку віршів про війну “Життя Марії”, де вже міститься певний релігійний підтекст, так само як і деякі назви поезій “Благовіщення”, “Капелан”, “Секта” та ін. Крізь усю збірку

наявний християнсько-релігійний лексикон: “церква”, “плащаниця”, “адвентисти”, “святі”, “віра”, “любов”, “душа”, “Христові муки” та ін.; та біблійні образи: Содому і Гомори, Андрія і Павла, Страшного Суду, суддів, янгола, диявола та ін.

У контексті досліджуваної нами теми цікавим видається, що часто твори, у яких використовують діалектизми, також містять біблійні мотиви. Зокрема хочемо представити кількох таких авторів.

Мирослав Дочинець (1959) – сучасний український письменник, що сповідує філософсько-психологічний напрямок у письмі, автор чималої низки книг, назвемо лише кілька з них: романи “Світло семи днів”, “Книга надиху”, “Горянин. Води Господніх русел”, “Вічник”, “Золотий час” та багато інших. Автор пише про любов, мудрість, цінність часу, терпіння, людську душу, довіру до неба, прмисел Бога у всього. У цих та багатьох інших своїх творах письменник вдається до вживання закарпатської діалектної лексики та архаїзмів.

Оксана Кузів (1970) репрезентує біблійно-християнські мотиви у своїх книгах, зокрема в поетичних збірках: “Прозріння” (“Божий план”, “Без Бога – ні до порога!”, “Молиться душа” та ін.), “Задивлена у небо” (“Найбільша заповідь”, “Страсті”, “Сповідую людину” та ін.). На сторінках її прозових книг з’являються герої із села, які несуть щирю віру, збережену через віки і використовують у своєму мовленні покутський діалект: “Адамцьо”, “Єнчий світ”, “Мешти для Ганнусі.” Усі історії є реальними та мають прототипів, можливо, саме тому її герої такі справжні та переконливі. О. Кузів майстерно, хоч і просто оформляє художнє полотно своїх творів, залучаючи покутські діалектизми.

Юлія Сливка (1994) – авторка блогу, що став книгою. “#Чуєш, коли прийдеш додому?”(2018) – це збірка взаємопов’язаних дописів, що публікувалися в інстаграмі впродовж довгого періоду, де переплітаються буденні реалії сільського життя, прадавні українські традиції, любов до Бога і

рідних, а також органічно звучать діалоги персонажів, де повністю збережена діалектна галицька лексика.

Тетяна П'янкова (1985) – авторка романів “Сонце в подолку ” (2018) та “Чужі гріхи” (2020), у яких реальність межує з потойбіччям, над яким панує Бог. Особливістю творів авторки є також те, що вони пересипані галицьким, бойківським, лемківським діалектами.

Також згадування божественних мотивів притаманне творчості В. Шкургана, І. Стеф'юк, Л.-П. Стринадюк, які також вживають у своїх творах гуцульських діалект.

Зважаючи на місце написання роботи, нашу увагу насамперед привертає творчість сучасних буковинських письменників, які на сьогодні репрезентують у своїх творах біблійні та християнські мотиви. Сюди входить роман Віри Китайгородської “Чорна гвардія”, де центральним образом-символом постає крук, відомий у Старому Заповіті; романи М. Дупешка “Історія, варта цілого яблуневого саду” (образ Павла Бачинського) та “Біля карети під мертвим лисом” (образ Марка Видиніва); поезії Тамари Севернюк: “Воскресіння” (мотив переродження), “Троїця” (прославлення Пресвятої Тройці, день віродин Церкви), “Так любити в житті неможливо...” (мотив Христових слідів), “Зайнявся обрій знаками літань...” (образ райських садів) та ін.; романи Галини Тарасюк “Любов і гріх Марії Магдалини”, “Грішні, чесніші за херувимів”, які виступають літературними апокрифами. Образами Бога, святого Валентина ангельських крил, свіч, ікон, свяченої води, білих лілій, каяття та Божої спокути насичені такі вірші Мирослава Лазарука: “Дві свічечки...”, “Порозгортаймо зелене латаття...”, “Це сон студеної роси...”, “Тіні сріблясті...”, “Крижмою білою нас огорни...”, “На святого Валентина” та ін.

Вірші молодій поетесі Ірини Лазоревич помітно вирізняються своєю свіжістю, неординарністю та метафоричністю упереміш з християнськими мотивами: “Хто тобі, хлопче, лікар...” (Стрітення, Покрова), “Він говорить про те, що йде...” (образи Бога, змія, євангеліста Луки; воскресіння); “Княже, гряди...” (образи хрестів, ікон, безкінечності, причастя),

“Чому вона каже...” (звернення до Бога, образ Ісуса, символи хреста, віри), “І от я стою над прірвою...” (звернення до Господа, згадування Євангеліє Луки) та ін.

Розглянемо багату на християнсько-біблійні мотиви збірку Олени Репіної “Всміхнися, жінко”. Поетеса по-своєму змальовує образ першого чоловіка у вірші “Адам”. Наскрізь християнські поезії: “Учні”, “Богородиця”, “Хрест і Симон”, “Звершилося”, “Ісус в образах Євангелія від Івана” письменниця об’єднує у цикл “Великодні роздуми”. Унікальними є вірші-театралізовані мініатюри: “Букет молитви”, “Голоси Бога”, “Єва”, “Чом ти плачеш Маріє?”, “Світильник”, “Сльоза” та ін. із циклу “За мотивами Святого Письма”. О. Репіна не обмежується єдиним розумінням сюжетів чи образів, але щоразу майстерно знаходить їх нове художнє осмислення. Також не менш наснаженою християнсько-біблійними мотивами є наступна збірка поетеси “...До ранкової каваї” (2021), однак уже форма поезії, їх внутрішній зміст, стилістика інші (“Фокус”, “Перзавантаження”, “Розмова з ангелом”, “Молитва про силу духу”, “До...”, “Жага любові”) та ін..

Звернемося до збірки Таїсії Наконечної “Солов’ї з Шаоліня”, зокрема відзначимо її постмодерні поезії: “Ці стіни не вірять у твою святість...” (образи святості, змія, грішного стану, поняття “вічна”), “Сьогодні на Місяці...” (образ пекла), “Ти усміхнений вбивця...” (образи неба як вічності, молитви, ікон, метафорика “обвінчані серця”), “І неосяжна, як море...” (“І Боже ім’я не згадуєм всує...” – репрезентація третьої заповіді Божої), “Передчуття аборту” (засудження аборту як гріха, бо “ні хрестин. Ні хреста”, образ цвинтаря-дому, свічок, “пекельної страшної круговерті”) та ін. Окремо згадаємо триптих “Сповідь старого мольфара”, де один з віршів має назву “Молитва”, також наявні образи каяття, молитви, жертви, неба, вселенської сили, покійника; “Я ніколи не зможу померти зовсім” – осмислення майбутнього життя вічного. Цікавим є те, що водночас поетеса не менш яскраво наснажує інші поезії назвами язичницьких богів: Стрибог, Ра, Перун, Сварог, Дажбог.

Біблійні образи також наявні у творчості Світлани Кирилюк, до прикладу у таких поезіях зі збірки “Сад земних насолод”(2016): “Предки” (образи Бога, ангела), “Сад земних насолод. Версія” (образи Адама і Єви, Саваофа),” та ін., часто проступають біблійні образи змія, саду, душі, дерева, неба, риби та ін.. Загалом поетика С. Кирилюк багата на філософічні та гносеологічні сенси. Пошуки Бога знаходимо і в творах Христини Венгринюк “Казка для дорослих з власними ілюстраціями “Про мого білого старого Качура””, поетична збірка “Бог у стіні” та багато інших.

Хочемо окремо також сказати про поетичну творчість київської поетеси Надії Гаврилюк, зокрема такі її збірки: “Танго хуртовини” (2013), “Дольки днів” (2017), “У крапельці роси” (2018), “Рентген у позачасі” (2019). У кожній із них є чимало біблійно-християнських мотивів, а саме такі вірші: “Сходження” (створення світу; перебування Мойсея, Іллі, Якова, Петра, Іоана на горі Фавор), “Є щось на світі невимовне” (образ молитви), “Чаша” (чаша як образ прийняття втіленого Бога), “Смирення” (осмислення смирення як християнської чесноти на прикладі біблійних образів Закхея, Матвія), “Суд” (образ суду совісті і суду Божого), “Храм” (як споруда для молитви і храм душі), “Портрет святої” (відображення Бога в людині) та ін.

Коротко згадаємо і тих сучасних, ще не надто відомих поетів, які у своїх творах відображають божественні мотиви: Ірина Мостепан “Різдво” (теми Різдва і війни), “Жінка миє волосся” (божественна всюдиприсутність); Олександр Козинець “до небесного царства...” (осучаснене розуміння того, хто ввійде до раю), “І скільки б не падав у небо...” (серце як людська глибина; синівство Боже); “Бо немає тяжчого гріха, аніж множити сум...” (сум як гріх; образи Адама та Єви); Валентина Семеняк “Я в Зарваниці, я – в Раю” (благодать відчута в Зарваниці), “Кожну мить” (радість, добро, світло, любов як християнські чесноти), “Останній шанс” (мотив Різдва Христового); Євгенія Юрченко “Цей світ самому Богові болить”, “Із Богом наодинці каяття”, “Воскресла думками світла Господнього”. Також вважаємо за необхідне згадати поезії авторки цієї роботи, Лілії Черкас, опубліковані в антології

молодої чернівецької поезії²: “Каїн і Канна” (втрата Каїном близькості з Богом через гріх), “собор” (рефлексія на пожежу, що сталася в Соборі Паризької Богоматері), “чорний ворон летить над домом...” (повернення душі до Отчого дому після смерті), “Господи...” (своєрідна сповідь-прохання).

Отже, ми побіжно згадали як відомих, так і деяких сучасних письменників та поетів, репрезентувавши їх книги та твори. Біблійні мотиви увесь час є актуальними і продовжуть надихати митців на створення власних рецепційних осмислень.

² Присутність: антологія молодого чернівецької поезії / упоряд.: **Вардеванян С.**, Матійчук О.; передм.: **Вардеванян С.**, Кейван І. Чернівці : Книги – XXI, 2021. 144 с. С.90 - 97.

Висновки до 1-го розділу

Нам вдалося коротко оглянути лише певні літературознавчі дослідження, у яких об'єктом стають твори письменників старої та нової доби, починаючи від глибоко духовних текстів Нестора Літописця, Володимира Мономаха, Данила Заточника та ін., філософських – Г. Сковороди, національно та біблійного наснажених поем та поезій Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки та ін., і так до початків сучасної української літератури, зокрема твори Л. Костенко, І. Драча, Р. Іваничука, Д. Павличка та багатьох інших.

Згадуючи письменників нашого часу, що використовують у своїх творах біблійні мотиви та сюжети, ми не могли оминати найвідоміших її представників, однак важливішим завданням, на наш погляд, було виокремити митців маловідомих, проте не менш цікавих, щоб привернути увагу дослідників і до їх творчості. Адже це допомагає вивести їх імена попереду та популяризувати їхні твори, відповідно і нові смисли.

Виходячи з вищевикладеного, зробимо певне узагальнення, яке полягатиме в констатації таких моментів:

- 1) біблійні сюжети та образи цікавлять письменників від давніх часів і до сьогодні;
- 2) біблійні мотиви є невичерпними, кожен з авторів може надати їм власного неповторного голосу, видячи зі свого життєвого та духовного досвіду;
- 3) панує проблема невідомих митців, не через низьку якість творів, а через складість зайти в сучасний літературний процес, відповідно і відсутність або мала кількість досліджень їхніх творів;
- 4) переважає звертання письменників до рецепції Євангелійських історій;
- 5) найбільш поширені в літературі біблійні образи, які представляють в певній мірі український історично-національний контекст: Юда, Хома, Мати Божа та ін.

РОЗДІЛ 2. БІБЛІЙНИЙ ДИСКУРС ПРОЗИ

НЕЛІ ШЕЙКО-МЕДВЕДЄВОЇ

Неля Семенівна Шейко-Медведева (25 жовтня 1947 р. – 16 листопада 2021 р.) – авторка збірки поетичних п'єс-казок для дітей “Квітка щастя” (1986), збірника “Чари осіннього лісу” (1988), куди входили п'єси-казки, п'єси-фантазії, героїчні п'єси-казки, історико-фантастичні драми та новорічна п'єса-казка; збірника “Зачаклована карета” (2001), відзначений літературною премією ім. Олени Пчілки за твори для дітей ; п'єси “Квіти для Скрекеке”, “Коти-котигорошок”, “Ангелик і різдвяна зоря”, п'єса-апокриф “Біла зоря, чорні пелюстки” про найвідомішого лемківського художника Никифора Дровняка (2017-2020); авантюрної трилогії “Альфонс” (2004), “Баламутка” (2006), “Кохана...незабутня” (2006), спогадів “Незгасиме світло” (2006), роману “Сліпучі катастрофи”, практичного сонника “Містика сновидінь”, роману-апокрифа “Ніч остання” (2006), п'єса “Гора щастя” (2012), відзначена літературною премією “Коронація слова” та збірки прози та поезії “Дороги камени” (2018).

Неля Шейко-Медведева народилася 25 жовтня 1947 року в м. Борислав, що на Львівщині [52]. Родовід майбутньої письменниці дуже колоритний: батько Семен Періг родом із с. Ванівки біля Коросно (Польща), хоча батькові предки із Черкащини, мати Клавдія із бабусею Мариною були з-під Маріуполя, м. Червоноармійськ (Донеччина), а дід був був італійцем, що прибув до України після герібальдійського постання [53]. У зв'язку з операцією “Вісла” (1947 р.) ціла громада лемків, серед яких і родина Перогових була виселена до Борислава – “гейби малого Вавилона”, адже туди прибули і бойки, і поляки, і євреї, і росіяни, і українці-східняки. Через поліродові зв'язки у родині уживалися українська, російська мови та лемківська говірка. Ось як про дитячі роки згадує сама письменниця: “Дитинство – це час, що визначає долю людини. Розповісти про дитинство – це з головою “викрити” себе. Моє дитинство позірно було благополучним: я мала

добрих, турботливих батьків і численну родину, але я не можу назвати його щасливим, бо зростала серед людей, чиє життя скалічили і війна, і мир. Найбільше мені запам'яталася їхня повсякчасна туга за своїм “домом”. Батько був з тих українців-русинів, яких прозвали лемками і викоренили після війни з рідних теренів, а мати – донеччанкою із козацьким корінням. Родина батька оплакувала свої полишені домівки й могили, а бабуся-східнячка тужила за своїм степом-морем, дітьми, вигубленими голодомором, синами, що полягли на війні. Приїхали вони в Борислав бідними аж синіми і замешкали серед бідних, розорених війною людей – бойків, поляків. Але було й позитивне: вуха мої повнилися різними бесідками, а я набиралася досвіду. Можна сказати, що я із пелюшок зростала в дійсно соборній Україні й ніколи навіть подумки не поділяла її на Захід і Схід” [19].

У 1965 році зі срібною медаллю пані Неля закінчила Бориславську школу №8 і вступила на вечірнє відділення хімічного факультету Львівського політехнічного інституту. Була кресляркою на заводі “Електрон”, а згодом працювала техніком-хіміком в Інституті геології та геохімії НАН України. Проте уже через два роки за покликом серця вступила на денне відділення філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Після закінчення університету Неля Семенівна спочатку працювала в газеті “За радянську науку”, а потім – асистентом кафедри української літератури [52].

Коли їй було 32 роки, Неля Семенівна перебралася до Києва, чужого та російськомовного. У сімдесяті, коли це було заборонено, вона носила вишиту коноплянку, постолі, коралі, і почувалася затишно та добре. У 1980 році Неля Шейко-Медведева захистила дисертацію на тему драматургії, а згодом почала писати для дітей [52]. 1986 р. дебютувала в українській літературі збіркою поетичних п'єс-казок для дітей “Квітка щастя” з промовистою передмовою Є. Гуцала “Зачарована казкою”. Того ж року Неля Шейко-Медведева стала членкинею Національної спілки письменників України [52].

Саме столиця стала черговою малою батьківщиною пані Нелі, про яку вона згадувала так: “Київ дуже змінив мене. Навчив ходити на всі мітинги, але не довіряти красномовцям. Триматися свого. Не боятися самоти. Навчив думати, шукати Бога покладатися лише на Нього” [19].

Чимало п'єс Н. Шейко-Медведєвої було поставлено на сценах драматичних театрів, театрів ляльок та шкільних театрів по всій Україні. Однак авторці самій доводилося їздити і домовлятися про це. Зважаючи на спілчанську думку про дитячого письменника як меншовартісного [53], пані Неля 2004 року входить в дорослу літературу, де заявляє про себе кримінальним романом “Альфонс”. 2008 року видає роман “Ніч остання. Апокрифи про Зачаєних”, після написання якого вона відчула себе письменницею. Значно рідше, проте письменниця продовжує писати дитячі п'єси, одна з яких “Гора щастя” у 2012 р. була відзначена літературною премією “Коронація слова” у номінації “Твори для дітей”. Маловідомою залишилася книга “Незгасиме світло” (2006), у якій вмістилися спогади письменниці про батьків, сусідів, друзів – загалом лемківське середовище та вірші лемківською говіркою, які до того друкувалися у газеті “Нафтовик Борислава” та газеті українців Польщі “Наше слово” [19]. Власне багато творів з неї вміщено оповідань та віршів “Дороги камени”, останньої та дуже відвертої книги Нелі Шейко-Медведєвої, що побачила світ 2018 р., написана українською літературною мовою та лемківською говіркою.

Відійшла в засвіти Неля Шейко-Медведєва 16 листопада 2021 року.

2.1. Рецепція євангельських та апокрифічних мотивів в романі Нелі Шейко-Медведєвої “Ніч остання”

Роман-апокриф “Ніч остання” (2006) Н. Шейко-Медведєва характеризує як діалогію про Сина Людського, званого Христом, та його учнів. “Це перша в українській літературі спроба зрозуміти і уявити роздуми і переживання улюблених учнів Сина Людського, Його Матері та Його переслідувача –

первосвященника Ізраїлю Йосефа Кайяти до і після містерії розп'яття; змагу надій та сумнівів, яка триває і досі в думках людей, котрі прагнуть істини, і проявляє нам Його все ще загадковий образ”, – читаємо в анотації до книги [50]. Слід сказати, що перше оповідання на релігійну тематику “Втеча з раю” про свої дитячі враження від Христа і християнства, було написано авторкою значно раніше. Але одного разу вона запитала себе: “...У що я вірю, чи маю право йти до церкви і казати вірую?” [35]. Тоді вона почала читати Євангеліє, сподіваючись, що відразу все для себе прояснить, але навпаки: сумнівів лише побільшало. Неля Семенівна продовжила шукати, вичитувати, осмислювати Христа, його оточення, всі ті події, використовуючи при цьому апокрифічні, історичні, літературні матеріали, які вдалося знайти. По суті роман творився з 2000-го по 2003 рік, але ось ці роздуми, сумніви, висновки, які й стали поштовхом до його написання, нотувалися письменницею впродовж п'ятнадцяти років. Хоч і завершила письменниця роман ще в 2003-му, проте лише через п'ять років знайшла для нього видавництво, “позаяк українських видавців куди більше цікавлять оповіді про повій і наркоманів, ніж роздуми про Того, в Кого вони, начебто, вірують”, – зазначає авторка ” [19]. “Уперше я зрозуміла це [що стала письменницею], коли в мене була дописана “Ніч остання”. Я ніколи не думала, що зможу писати прозою. Але знала, що треба йти... Я писала вірші, п'єси. Але постійне відчуття спілчанського тиску – ставлення до дитячого драматурга як до “меншовартісного письменника” – тривалий час накладало свій відбиток” [53], – з цих слів можемо зробити висновки, що хоч і виданий роман 2008 року, але він був написаний першим серед прозових творів письменниці, який, до речі, вона назвала найвдалішим. Варто зазначити, що деякі критики називають цей роман скандальним, вважаючи, що письменниця поводить з історією Христа аж надто вільно, проте сама авторка спростовує такі припущення, адже вважає, що це її право – розмірковувати над тим, про що вона пише [35]. Цікавим є випадок, яким ділиться авторка: православний священник, який прийшов освятити її квартиру, побачивши в письменниці безліч християнської літератури, поцікавився з чим

це пов'язано, на що діти Нелі Семенівни відповіли, що мати пише книгу про учнів Христа. Тоді священнослужитель порадив їй прийти до церкви, щоб взяти благословення і розповісти, про що саме вона має намір писати, а після працювати. І ось як коментує це сама авторка: “Я не розумію, чому мій власний пошук, власний досвід, – літературний і духовний, – який я викладаю під власним ім'ям, який не претендує на проповідництво чи істину, – має проходити якісь інстанції” [35]. Ось і лаконічне, але чітке визначення роману “Ніч остання”.

“Ніч остання. Апокрифи про Зачаєних” – це роман великий за обсягом та з великою кількістю сюжетних ліній та персонажів, але за визначенням самої письменниці – це апокриф, що було її “надзавданням”, адже тут вона “зібрала всі “антихристові” версії і зробила свого роду психологічний експеримент, “протестувавши” їх на учнях, апостолах, Матері, переслідувачах Христа” [30]. Вважаємо, що перед нами справді апокриф, зважаючи на позицію дослідниці В. Сулими, яка говорить, що апокрифічна література “свого часу задовольняла людську цікавість і давала багатьом зазирнути за завісу, яку автори Євангелій підняти не вважали за потрібне” [1, с. 23].

Семантичне ядро, що міститься в назві “Ніч остання” позначає ніч перед очікуванням воскресіння для Христа, Його Матері, апостолів, Марії Магдалини. Юду Іскаріота сюди не зараховуємо, оскільки він вже обрав вічну смерть. Так чи інакше найбільше чекала воскресіння як “нового народження” сама письменниця, про що вона пише у передмові “Ніч”, де перелицьовує єрусалимські події на українські, намагаючись таким чином збагнути Воскресіння там в той час і тут зараз. Пані Неля відкриває перед читачами той порух душі, що спрямовував її написати цю книгу: “Мені також хотілося піти туди, але не з їдлом, а з пролісками, й серцем проказати “Вірую”, проте, я не пішла, бо на той час ті образи Отця і Сина, які мені вроїли в дитинстві, потьмарилися й майже розсоталися, а нові не виснувалися в червонозоряній, богоборчій пільмі, відтак, я могла проказати “Вірую” лише вустами, тобто

кривоприсяжно ” [50, с. 3]. Не випадково авторка хоче піти до церкви з пролісками, які є символом надії, у нашому випадку, надії на воскресіння.

Н. Шейко-Медведєва не йде легкими шляхами, а навпаки – хоче вірити, усвідомлено, щиро, віддано. Задля того, аби зрозуміти себе, вона поринає у вир душ тих Зачаєних, що постійно слідували за Христом, були свідками Його чудес, розп'яття і воскресіння – саме це пояснює другу частину назви: апокрифи про Зачаєних. Зачаєні вони тому, що апостоли зачалися (сховалися) із власного страху, невіри, сумнівів, також Марія, Мати Ісуса у романі є зачасним ангелом, бо, народивши, зберегла лоно непорушним, і навіть Бог, Який є Зачаєним від Свого створіння, зачаївшись тоді, коли розпинали Його Сина. У образах, які створює письменниця, відбувається постійна зміна терезів: із божественного до людського, із низького до високого, із гидкого до прекрасного – через такий прийом ці євангельські особи дуже близькі нам, оскільки ми, сучасні християни, так само щоразу розриваємося між духовним і земним. Часто ці герої парадоксальні, непередбачувані і слабкі, не зовсім такі, яких ми не звикли бачити на сторінках Святого Письма, бо Біблія дає настанови через конкретні події чи постаті, не заглиблюючись у дитинство, характер, побут і тд. Тут навпаки: це все є. Н. Шейко-Медведєва пропонує нам Каяту в дитинстві закоханого в Марію, Юду, який зрадою допомагає Ісусові у довершенні справі спасіння, Магдалину, яка гнана бісом голою з пожаданням припадає до ніг Христа, Матвія, якого звинувачують у брехні про непорочне зачаття, Якова з Іваном, які борються за увагу Спасителя, тюхтія Йосифа і непокірну Марію. Часом здається, що письменниця, не соромлячись, вдається до блюзнірства, наскільки шокуючими є припущення, які вона висуває. Водночас ми погоджуємося з авторкою, що її роман-апокриф – це книга, яка штовхає читача на пошук доленосних відповідей, тому потребує нашої уваги, зосередженості, відкритої душі, бажано також попереднього знання основних біблійних подій. Цей роман, що народився через пошук Бога письменницею, провадить і читача до власної віри.

Структура твору – чітка й зрозуміла. Роман складається з передмови “Ніч”, мова про яку йшла раніше. “Тренос” (гр. плач) – I розділ, де лише починається історія Христа – Його народження, яке дивовижним чином переходить в розп’яття: де тільки-но ангел радів і звіщав благу вість, а тут він уже ридає і виливає Творцеві свій біль і обурення, на що Суций каже: “Він завтра воскресне, якщо до світанку знайдеться в Єрушалаїмі бодай одна людина, котра всім серцем і всією душею вірує в Його воскресіння” [50, с. 11]. Власне ця теза давно відома з Євангелії, коли пастир (Христос) готовий залишити дев’яносто дев’ять вірних овець задля пошуку однієї заблуканої. Також поняття віри наскрізно проходить через весь роман, переконуючи кожного з персонажів попри сумніви, що Він таки воскресне – тільки віруй. Адже як Христос готовий був померти за спасіння одного грішника, так і воскреснути заради надії на життя вічне одного віруючого. Знову тут розкривається потреба душі самої авторки: увірувати так сильно, аби Ісус воскрес навіть, якщо це буде лише вона одна. І так впродовж всього твору: у вчинках та міркуваннях героїв ми знаходимо прагнення самої письменниці. Далі перед нами у II розділі “Дім ворохобний” (Апокриф про знехтуваного) постає образ Йосифа Каяйти, який стає вмістилищем не Духа Святого, а духа злоби. “І будете ви плакати...” (Апокрифи про закоханих) – III розділ, де вміщено такі підрозділи: “Тринадцятий боржник” – це апостол Матвій, “Боанергес” (сини грому) – брати-апостоли Яків та Іоан Заведееві, “Скеля” – це апостол Петро, “Мотузка від Господа” – йдеться про Юду Іскаріота, “Біснувата” – це учениця Христа Марія Магдалина. Мову про кожного із цих образів письменниця розпочинає ще з дитячих літ та простежує той шлях, на який стає герой, ті обставини, сумніви, труднощі, з якими він стикається, показує, як він з них виходить і який посил своєю історією дає нам, адже письменниця не випадково серед дванадцяти апостолів обирає саме цих. У IV розділі “Мати” (Апокриф про найвірнішу) письменниця зображує Марію, Матір Божу. І завершується ця історія в заключному підрозділі “Ранок перший”, де Христос воскресає. Такими окремими фрагментами, що об’єднані тематично, Н. Шейко-

Медведева зображує все Ісусове життя на землі – від народження до воскресіння, від ночі до ранку, а не лише містерію його страждань, як виглядає спочатку. Наприкінці – “Молитва”, яка є розмовою душі письменниці з Богом, де вона промовляє: “ ...Ти воскресеш у мені, бо сльоза, що розбудила мене на світання, це і Твоя сльоза. Амінь ” [50, с. 350].

Н. Шейко-Медведева зображує не лише тих, хто оточував Христа, але і Його Самого, хоч тут немає окремого розділу, присвяченого Йому, та й Він вимовляє впродовж всього твору лише кілька реплік, але саме Його постать найважливіша – Він об’єднує зачачених. Слід згадати, що і в Біблії Бог Отець і Син Божий не є багатомовними. Христос запитує, відповідає, навчає завжди коротко, влучно, без зайвого красномовства, але водночас у простоті Його мови захована глибина і божественне провидіння. Саме божественно-людська постать Христа об’єднує всіх цих людей, шлях яких авторка намагається осмислити. Але для найближчого оточення Спасителя, Він є Дороговказом, адже “ Я – Дорога, Правда і Життя ” (Єв. Ів. 14:6), – говорить Ісус, ось це і є істинний шлях, яким іде кожен з героїв, хоч і своїми способами.

Н. Шейко-Медведева справді відкриває перед нами тогочасний світ більше двох тисяч років тому, змінюючи звичні нам географічні, топонімічні, антропонімічні біблійні назви на єврейські, наприклад Бейт-Лехем – Вифлеєм, Нацарет – Назарет, Єшуа – Ісус, Єлішева – Єлизавета, Маріам – Марія та ін.

Цікавим прийомом є виділення певних речень чи слів, відповідно на яких увага читача більш зосереджується, це спонукає його глибше обдумувати, що саме хоче сказати письменниця. Слід зазначити, що письменниця українізує тло твору, додаючи українські прислів’я: “ні сіло, ні впало”, а також згадуючи Купайла, язичницького бога української міфології.

Текст пересипаний цитатами зі Старого Заповіту, також письменниця додає примітки з апокрифічних джерел, уточнює євангельські місця. Це свідчить про те, що твір не є сухим викладанням вигаданих фактів, а кожен момент, деталь, подія дуже добре виписані, і з їхнього синтезу випливає непрохана істина, тобто авторка не виписує просто свої переконання і змушує

читача вірити в них. Письменниця власні хитання душі вкладає в мовлення героїв, часом так і не приходячи до єдиного висновку, залишаючи його на розсуд читача.

Отже, роман “Ніч остання: апокрифи про Зачаєних” – це запропонована Н. Шейко-Медведевою композиційно довершена, психологічно вмотивована інтерпретація життєвої історії богочоловіка Ісуса Христа у взаємодії з Його найближчим оточенням, створена з основ євангельських подій, підкріплена цитатами зі Святого Письма, наснажена апокрифічними припущеннями, фактами з історичних матеріалів, відомостями з Передання та найголовніше – власними роздумами та пошуками самої письменниці.

Мозаїка центральних євангельських образів у романі складає невелику кількість представників найближчого оточення Ісуса Христа, куди зараховуємо Його переслідувача Йосифа Кайяту, апостолів Матвія, Івана та Якова Заведеевих, Петра, Юди, учениці Марія Магдалина та Матері Марії. Наявні також і другорядні євангельські дійові особи: Ангел, первосвященик Анна, Іоан Хреститель, Іоаким та Анна, Захарій та Єлизавета, Йосиф – земний батько Ісуса та ін. На прикладі кількох головних героїв ми розглянемо трансформацію євангельських образів Н. Шейко-Медведевою у її романі “Ніч остання.”

Образ Йосефа Кайяти

“Воістину, дім людини там де її серце!” [50, с. 16]

Про головного переслідувача Христа Йосефа Кайяту Н. Шейко-Медведева розповідає нам у другому розділі *“Дім ворохобний”* та в дужках зазначає *“Апокриф про знехтуваного”*. Письменниця йде до витоків – до дитячих літ Йосефа, вдаючись до прийому сну, де Кайята, супроводжуваний материними свояками, зустрічається з собою малим, розмовляє з праведним батьком Єфремом і матір’ю-язичницею Рахел, подорожує місцями дитинства – вся ця примарна містерія нагадує “Різдвяну історію” Чарльза Діккенса. Авторка називає розділ “Дім ворохобний”, тобто пекельний (“рай і пекло – це не місце, а стан душі” [50, с. 22]), що є характеристикою душі Кайяти –

жорстокої, злорадної, пихатої, яка прагне вигоди та влади. Ці риси ми простежуємо у ставленні Йосефа до Христа, матері, тестя первосвященика Анни та дружини Тамар. Авторка зазначає, що це “Апокриф про знехтуваного”, оскільки Йосеф хотів стати істинним первосвящеником, а його батько “...столочив святу мрію сина! Знищив його!” [50, с. 30]. Н. Шейко-Медведєва висуває цікаве припущення: дитиною Марія гостювала у сусідів Кайяти – Захарія і Єлизавети, таким чином Марія з Йосифом почали товаришувати, настільки, що хлопчик невзаємно закохується в дівчинку, а в дорослому віці мстить Марії розп’яттям Її Сина, після смерті Якого навіть мимоволі думає, що закатований міг бути його сином [50, с. 76]. Така версія авторки ймовірно виникла у зв’язку з її переконанням, що Кайята, крім букви закону, мусив мати особисті мотиви, щоб переслідувати Христа. Образом-символом є три гвіздки, які згодом руками катів Йосеф вбиває в тіло Ісуса: “Ти відняв у малого його гвіздки й подарував їх римлянам, щоб вони розп’яли Сина Матері...” [50, с. 27]. Кайята у романі переслідує Христа, зневажає, доносить на Нього Анні, звинувачує у богозневазі, підбурює проти Нього народ і синедріон, схоплює та засуджує, хоч на мить в його душі виринає думка: “ А що, як той, кого я маю послати на смерть, справді від Бога?.. ” [50, с. 61], але вона так і не зворушує його зачерствілого у власній “святості” серця, адже він переконаний: “Я, себто ми, вчинили справедливо, засудивши його!” [50, с. 43]

У Євангелії ми знайомимося з Каяфою в таких місцях: Єв. Мф. 26:57-68 (Нічний суд у Кайяфи, Знущання над Ісусом в Кайяфи); Єв. Мр. 14:1-2 (Синедріон ухвалює забити Ісуса), 14:53-65 (Нічний суд у Кайяфи); Єв. Лк. 22:1-2 (Синедріон ухвалює забити Ісуса), 66-71 (Суд перед синедріоном), Єв. Ів. 18:12-24 (Суд на Ісусом у Анни) [7]. Ставлення Каяйфи до Ісуса, схоплення Його, засудження, пошук неправдивих свідчень, звинувачення у богозневазі – аналогічно відображені у Євангелії. Проте немає відомостей, які нам подає авторка – про дитинство, юність, закоханість, сім’ю (є лише згадка про те, що первосвященик Анна – тесть Кайяфи), роздуми і сумніви

Йосефа, до речі, його ім'я у Євангелії не згадується.

Третій розділ має назву *“І будете ви плакати...”* – це слова, взяті з уривку з Євангелія (Єв. Ів. 16:20), де Ісус готує учнів до великого смутку, проте заспокоює їх: “...та побачу вас знову, – і серце ваше радітиме, і ніхто радості вашої не відійме!” (Єв. Ів. 16:22) Авторка у дужках зазначає: *“Апокрифи про закоханих”*, де залюбленими в Господа є найближчі учні Христа та Марія Магдалина: “Молоді, закохані в Нього, радісні, бо чують на власні вуха Добру Новину, бачать на власні очі, як змінюється світ, як він спасається любов'ю” [35]. Тут вміщено п'ять підрозділів про кожного з них, ми ж спробуємо здійснити порівняльну характеристику кількох.

Образ апостола Матвія (*“Тринадцятий боржник”*)

“Вкинь мене у багаття, бо не сувій цей, а я, Леві, є пам'яттю про Нього!” [50, с. 122]

Н. Шейко-Медведева на початку підрозділу подає цитати з Євангелія та Дії святих апостолів, а також посилається на апокриф, пояснюючи, що габай (митник) Матвій – Леві Алфеев був покликаний Господом раніше, але обраний в апостоли лише після смерті Юди Іскаріота на його місце, тому він немовби тринадцятий після дванадцятьох (“Вони розшукують шаліахів (апостолів), а ти не шаліах. Ти лише ходив з Ним! [...] Я справді був гейби тринадцятим...”) [50, с. 82-83]. Боржником авторка називає Матвія, оскільки він заборгував перед Вчителем за те, що Той прийняв його ласу на гроші душу і дарував йому радість у Христі, адже “не здорові потребують лікаря, а хворі” (“Я був злиднем, а Пан мій зробив мене багатцем. Був “пропащою душею”, а став ловцем душ, його тринадцятим, найщасливішим боржником...”) [50, с. 83], а отже простежуємо зв'язок з євангельською істиною. Лише після зустрічі з Христом, Матвій “збагнув, що таке повнота життя – розкіш дихати, розкіш мислити, розкіш любити, розкіш вірити” – тобто ця повнота життя відкривається лише, коли ти з Богом. Начальником Матвія був відомий в

Євангелії митник Затхей (Заккай – у творі), який приходив на покаяння до Іоана Хрестителя, був там і Матвій, який товаришував учнями Ісуса і Яіром, доньку якого воскресив Спаситель, як говорить Євангеліє. Авторка знову використовує прийом сну, після якого Матвій, раптом прокинувшись, промовляє: “Шукай Господа, Леві, бо Він хоче взяти тебе на службу!” [50, с. 97] Після чого вдягає свій новий хітон, куплений в Марії, Матері Божої, яка дуже майстерно ткала, та йде на зустріч Месії (“Одягни свій багряний хітон / І вийди на зустріч Тому, / Хто врятує мене від Лукавого!” [50, с. 99] Навернення Матвія у романі відбулося так: коли йшов Христос, то митар побачив його і подумки попрохав: “Я – зерня твоє, що позбулося шкаралупи! Підними ж його!” – і почув поклик Хритса: “Ходи за Мною!” [50, с.106] Після цього випадку Матвій запрошував Вчителя з учнями до себе. Також у романі Матвій неодноразово відчуває себе гнаним, тоді, коли Господь на Таємній вечері захотів бачити лише Дванадцятьох, чи коли Магдалина жартома називала його тринадцятим апостолом, чи коли замість Матвія проповідувати послали Йосію, бо мовляв, митаря, нечистого на руку, слухати не будуть. У Євангелії ж про це жодним згадок немає.

Матвій знав, що “Вчителя розіпнуть ще тоді, коли побачив Його в путах, але туманив себе марною надією...”, що Ісус таким чином потверджує своє право на трон Ізраїля. Біс страху весь час переслідує Матвія і одного разу вводить його в спокусу, з'явившись у вигляді ангела, примушує його спалити сувій із найдорожчими записами на живому хресті, де був розп'ятий Ісус. “Ангел” “закидає” апостолові шокуючу “правду”: “Твій рабі (вчитель) – мамзер! Матір його згвалтував розбійник, у минулому римський солдат, що вбив офіцера. Дівчина розповіла про своє нещастя родичеві-вдівцеві. Той обручився з нею вагітною, а згодом, щоб виправдатися перед нащадками, вигadaв, що цього забажав Творець” [50, с. 122]. Перед Матвієм стоїть нелегкий вибір, адже бісівська сила розгойдує його душу, але врешті він вигукує: “Ні! Я не спалю його, бо все, що я написав – правда!” [50, с. 122] Раніше про цей сувій, який сьогодні ми знаємо як перше з Євангелій, Матвій говорив так: “Цей

згорток – мій єдиний скарб. Я не віддам його нікому, бо в ньому моє простацьке ім'я притулилося до Його святого імені, наче хворе песеня до ноги господаря...” [50, с. 106].

Про євангеліста та апостола Матвія зі Святого Письма дізнаємось не багато, а саме в таких місцях: Єв. Мр. 2:13-17 (Покликання Матвія. Ісус не цурається грішників), Єв. Лк. 5:27-32 (Покликання Матвія. Ісус не цурається грішників), Дії 1:21-26 (Вибір Матвія на апостола) [7]. У уривках з Євангеліє навернення Матвія відбувається майже так само, як у творі викладає авторка, вона навіть цитує звідти слова Христа та фарисеїв, проте Євангеліє не відтворює почуттів чи думок Матвія при його покликанню, як це робить письменниця. Також вона значно розширює історію Матвія, розповідаючи про час, коли він був митарем, про те, з ким спілкувався, про його випробування та міркування, чого Святе Письмо нам не подає.

Образ братів-апостолів Івана та Якова Заведеевих

(“Боанегрес (сини грому)”)

“Прошу тебе, Вчителю, щоб ти повинця наповнив мене, а також брата мого Словом Своїм!” [50, с. 163]

Н. Шейко-Медведева називає розділ про апостолів-братів Заведеевих Івана та Якова *“Боанегрес (сини грому)”* зовсім не випадково, адже таке ім'я дав їм Сам Вчитель (Єв. Мр. 3:17), вказуючи на їх темпераментний характер, гарячкову вдачу та ревність у служінні. Також до такого імені була поштовхом історія про самарян, які не прийняли Ісуса, “як побачили ж те учні Яків й Іван, то сказали: “Господи, – хочеш, то ми скажемо, щоб огонь зійшов з неба та винищив їх, як і Ілля був зробив” (Єв. Лк. 9:54). Уже в цьому місці ми помічаємо прояви їхньої інфантильності та наївності, які детально розкриває письменниця у романі. Хоча також пропонує і свою історію походження такого спільного імені братів: Яків та Іоан зустріли Месію саме в грозу, коли “блискавиця уразила Йордан”. Природа тут постає немов окремим персоніфікованим образом: “А небо, гейби підтверджуючи

лихозвісні здогади, ще дужче збурилося, зашумувало, стоголосо заревіло й вивергало на голови люду потоки тьмавого, гарячого, мов окріп, дощу” [50, с. 154].

Ось таку характеристику апостолів дає Н. Шейко-Медведева у романі: “А Господь полюбив Йоана ще в лоні матері: учинив його здоровим, привабливим, тонкостанним, гарним, наділив його палким серцем, мрійливою душею і вмінням подобатися людям. Учителі хвалили його за кмітливість, старці – за привітність і послужливість [...] Старший син Шаломе – Яков, також був удатним хлопцем: міцним, працьовитим, чемним [...] На запитання наставників відповідав стисло, мовби знехотя, зате охоче допомагав батькові рибалити, лагодити сіті й смолити човни” [50, с. 127]. Іван та Яків були не просто братами, а справжніми друзями, ділилися один з одним своїми думками, разом риболовили, слухали проповіді Пустельника та навчалися у Бен Гедера, однак в той же час вони боролися за увагу Вчителя та змагалися хто йому миліш: “Всі ці роки ти заздри мені, “вбогому духом”, за те, що Вчитель любив мене дужче за тебе!” [...] “Годі вважати себе улюбленцем Учителя, бо як на те зайшло, то дужче за всіх Він любив мене, Єхуду з Каріота та Шимона” [50, с. 159], хоча згодом Яків все-таки скаже Йоанові правду про те про залюбленість Вчителя до Іоана: “Любив за те, що ти – дитя, а діти першими ввійдуть у Царство Небесне!” [50, с. 160]. Бачимо перегук з євангельською догмою: “Якщо ви не навернетесь і не станете, як діти, не ввійдете в Царство Небесне” (Мф. 18:3). По образу, який подає Н. Шейко-Медведева, справді так видається. Іоан мріяв бути повелителем слів, адже “зі слів можна виткати, вибудувати, викувати, сплести все, що забажаєш” [50, с. 127] і євангельське: “Споконвіку було Слово” (Єв. Ів.1:1) [7] не випадково належить Йоанові. Разом з Яковом вони міркували над природою Бога – і тут авторка вкладає в мовлення братів дивовижні метафори: “ Гадаю, що Він – як море. Ангели – це крупні риби, а ми з тобою – мальки. Жодна риба, а тим паче мальок, не бачить усього моря і не знає, яким воно є насправді” [50, с. 128], – розмірковує Яків. “Йоан же вигукнув:

“Не хочу бути мальком! Хочу бути блискавицею, що ширяє над морем!” [50, с. 128] Врешті і став цією блискавицею, що пустила зірницю Слова Божого. Відома біблійна теза, висловлена св. Іоаном: “Бог є Любов” (1 Ів. 4:8) [7] у романі знаходить цікаве відтворення, коли апостол запитує в Ісуса, чи існує в людській мові слово, котре означає Бога у всій повноті, на що Господь відповідає: “Є! Це Любов, але не в людському, урізаному сенсі, а в Божественному, всеохопному!” [50, с. 156]. Яків же був виваженішим у своїх словах, бо немовби чув, що Христос казав йому втікати, скептичнішим, бо вірив, що Вчитель воскресне, але не тепер. У цьому розділі проміжним героєм є Іоан Хреститель, Пустельник, який, за сюжетом роману, зустрічався у в’язниці Ірода з Іоаном і розповідав йому про страшну змову священників та мудреців, які фальшиво відтворили пророкування про Месію, на що люблячий Христа учень сказав: “Гидко мені”. Знаючи Предтечу Іоана Хрестителя з Євангелії, така гіпотеза не сприймається нами з довірою, адже той, що був названий найбільшим серед народжених з-поміж жінок (Лк. 7:28), не міг виношувати в серці таку богозневу і через неї навіювати сумніви апостолам.

У Святому Писанні ми неодноразово зустрічаємося з братами-апостолами Яковом та Іоаном: вищезгадані місця, а також Єв. Мр. 9:2 (Преображення Господнє), Єв. Мр.10:35-41 (Прохання Заведесвих синів), Єв. Мр. 14:32-42 (Страждання в Гефсиманії), Єв. Лк. 5:9-11 (Чудесна ловитва риби), Єв. Лк. 8:51-56 (Уздоровлення кровотечивої. Воскресіння дочки старшого синагоги), Єв. Ів. 19:25-27 (Розп’ятий Ісус опікується Своєю матір’ю), Єв. Ів. 21:20-24 (Апостол Іван) [7]. Слід відзначити, що апостол Іоан написав одне з чотирьох Євангелій, також три соборні послання та об’явлення, яке було йому, за Переданням, на самотньому острові, куди його відправили вже у літньому віці за проповідування Слова Божого, він єдиний з апостолів помер не мученицькою смертю – таким чином був нагороджений Господом за вірність, пронесену аж до кінця. У романі на відміну від Євангелія немає згадки про те, що на гору Фавор Ісус взяв з собою Якова та Іоана. Та знаменна мить,

коли брати почули поклик Христа – теж відрізняється, авторка змальовує це більш метафорично. Не згадано у творі і про необдумане прохання синів Заведесвих сісти по лівиці і по правиці Христовій, проте відображено в романі, як Розп'ятий доручив Свою Матір улюбленому учневі.

Четвертий розділ присвячений образу Матері Божої Марії (Маріам – у творі), який так і названий *“Мату”*, а в дужках зазначено *“Апокриф про найвірнішу”*. Така проста і водночас глибока назва. Як багато вкладено в ці слова Мати і Найвірніша – будемо розмірковувати далі в короткій порівняльній характеристиці.

Образ Марії Матері Божої

“Вона любила Єшуа дужче, ніж Отець, бо Він залишив Його, а Вона була з Ним до останнього подиху!” [50, с. 173]

Н. Шейко-Медведєва повертається в час дитинства Марії – Чистої Лелії, дивом народженої праведними батьками Іоакимом та Анною на схилі літ. Матір Богородиці Анна (Ханна – в творі) розповідає доньці: “Йоаким випросив тебе в Господа. Стояв сорок днів без їжі, без питва, старенький, сивий і благав: Дай мені, Аббо (Отче), дитятко [...] І Він дав нам тебе – гарненьку, розумненьку. [...] Я притулила тебе до свого серця й вигукнула: “Це моя дівчинка! Я стара, неплідна, жона, породила це чудове дитятко! А Йоаким сказав мені: “Воно не твоє дитя, а Боже, бо я прирік Його Богові ще тоді, коли молився в пустелі! ” [50, с. 275-276]. Цікаво, що Передання розповідає нам випадок, коли Анна, вкотре просячи в Бога дитину, побачила пташку, що звивала гніздо на дереві, і розплакалася, промовивши: “І пташка має пташенят, лише я неплідна”. Образ ангела, з яким ми зустрічалися у першому розділі “Тренос” знову повертається, можливо, це навіть той самий ангел-охоронець Матері, що супроводжує Її з дитинства, який потім скорбить за Її Розп'ятим Сином. Письменниця вкладає в мовлення Йоакима слова-

повчання для Доньки: “Господь перебуває скрізь: і в храмі, і в садку, і біля нас з тобою. Тому його і нарекли Всюдисущим. Й ангели є сушими всюди, бо вони – Його помисли, почування і накази людям” [50, с. 277]. Марія виростала в цій сповненій Божої благодаті сімейній атмосфері. Товаришувала з Йосифом Кайяфою і навіть подарувала йому “сміхотливого, зодягненого у водограй ангела” [50, с. 279]. А він сказав про Неї так: “Маріам уважає себе **іммою** (матір'ю) всього, що живе й дихає, бо вона **царівна!**” [50, с. 282] Власне це перегукується зі старозавітною історією про створення людей, де жінку Бог назвав Єва, що означає “мати всього живого” [7]. Після гріхопадіння, що є смертю, приходить інша жінка – Марія, яка дарує життя Сину Божому, а з Його приходом – життя людству.

Письменниця повертається ще в те далеке минуле, як залюбилися і створили сім'ю Іоаким з Анною, як через спокусу Сатани Йоаким вчинив свою майбутню дружину неплодною, як помирав праведний, як відходила свята Анна і залишила Доньці шаль, що служила Маріам за Святеє Святих. Про образ цієї Святої Родини праведна Єлизавета сказала: “Задля їхнього кохання Господь подарував Їм Маріам і пролив на них світло Своє” [50, с. 300]. У романі Марія не виховується в храмі, як це свідчить Передання, а після смерті батьків, живе у своїх родичів Захарія і Єлизавети (Єлішеви – у творі), де всього навчалася, а згодом перевершила тітку у рукоділлі, пояснивши це так: “Працюючи, я уявляю собі, як Отець ткав Словом Своїм небо й світила, землю і воду, як висновував траву, бруньки на деревах, маки в полі, лілеї та волошки...” [50, с. 301]. Захарія часто брав Марію з собою до храму, що геть не подобалося його дружині, бо мовляв, жінка не повинна вивчати Святе Писання, а розуміти чоловіка і сидіти вдома тихо, як миша. Н. Шейко-Медведева навпаки ж показує Маріам святою, невинною, і відданною Своему покликанню Дівою, проте харизматичною та внутрішньо сильною. Тут авторка яскраво відображає власну тезу: “Ми продовжуємо жити в глибоко патріархальному суспільстві, яке пропонує жінці або роль сумлінної домогосподарки, або розбещеної ляльки, або поглинутої зароблянням грошей

бізнесвумен. А я у своєму “театрі” хочу бачити її мудрою і вмілою рожаницею найсвітліших поривань, натхненницею і наставницею чоловіка” [19]. Авторка показує Йосифа-гюхтія, що жадає Марії, і навіть говорить про це з Богом, в той час дух блуду спокушає Незайману, та вона, як і належить Тій, що носила в собі Святеє Святих, безбоязно перемагає диявола. Творець називає Марію Іммою – Душею Вселенською, перлиною Свого Неба, і після цього зсилає до Неї Архангела з голубкою на рамені, з розквітлою лілеєю у правиці і з прославою на устах: “Радій, благодатна, Господь з Тобою! Радій, благословенна!” [50, с. 312-314].

Свята Родина зазнала осуду й пліток з боку сусідів та рідних, особливо дітей Йосифа, адже п'ятдесятичотирьохрічний заручається з п'ятнадцятирічною, яка народжує мамзера (байстрюка) в уявленні людей, Який не створює власної сім'ї, а проповідує і спочатку рідко, а потім і зовсім не з'являється додому, бо Ісус (Єшу – у творі) то пастишить у Кані, то наймається на заробітки теслею у Ціпорі [50, с. 310-330]. Ховаючись від Ірода в Єгипті, на життя Єшу зазіхають язичники-маги, а Мати ховає від них напівживого Сина та з Йосифом повертається в Назарет [50, с. 318-321]. Маріам, що марила в дитинстві дев'ятьма хлоп'ятами [50, с. 323], мала лише Одного, для Якого сім'я – це всі, що слухають Його [50, с. 327]. Відчитуємо тут яскравий перегук з Євангелієм: “ Бо хто волю Мого Отця, що на небі, чинитиме, той Мені брат, і сестра, і мати! ” (Мф. 12:49-50) [7]. Так вузликами болу, скорбот і самотності переплітається життя Імми, що не раз серце Її ще до хресних страждань Сина, було пробите стрілами, які пророкував старець Симеон, а Вона з материнським щемом промовляла: “Сподіваюся тебе, сину мій, / мов очеретина вітру... / Прилітаєш – і я гомоню з усім світом, /а відлинеш – вмовкаю, / бо ти – мій голос...” [50, с. 331]. То тим більше краялося серце Матері, коли бачила Свого Єдиного Найкращого з поміж Синів Єшу розп'ятим: “Перший мур проліг край Її серця, другий – перед гробницею Сина, третій – виріс на Голготі...” [50, с. 340] В уяві страждаючої Марії до Неї приходять біс у вигляді дружини Йова, яка втратила всіх синів і дочок, і як колись прохала чоловіка проклясти

Суцього, так і зараз звертається до Імми: “Прокляни Того, Хто знедолив Тебе, й умри!” [50, с. 345] Та Найвірніша, попри біль і смуток, сповідує істинну віру в Того, хто не порушив Її лона: “Мій Син – Месія Господній – нині подолає смерть і оживе!” [50, с. 346] І на відміну від Євангелія у романі Воскреслий Христос найперше з’являється Матері, а не Марії Магдалині чи жінкам-мироносицям [50, С. 350].

Марія Матір Ісуса – Одна з центральних постатей Євангелія та всієї християнської історії, і Їй присвячено чимало місць у Святому Письмі: Єв. Мф. 1:18-25 (Народження Ісуса), Єв. Мф 2:11 (Мудреці зі сходу поклоняються Ісусові), Єв. Мф. 2:13-15 (Йосип та Марія втікають до Єгипту), Єв. Мф. 2:19-23 (Йосип та Марія вертаються до Назарету), Єв. Лк. 1:26-38 (Благовіщення Діві Марії), Єв. Лк. 1:39-45 (Марія відвідує Єлисавету), Єв. Лк. 1:46-56 (Хвала Марії для Господа), Єв. Лк. 2:1-29 (Народження Ісуса), Єв. 2:21-40 (Обрізання Ісуса. Праведний Семен. Пророчиця Анна), Єв. Лк. 2:41-52 (Дванадцятирічний Ісус у храмі), Єв. Лк. 8:19-21 (Хто рідня Ісусова), Єв. Ів. 2:1-5 (Весілля в Кані Галілейській), Єв. Ів. 19:25-27 (Розп’ятий Ісус опікується Своєю матір’ю) [7]. У апокрифі ми знаходимо схожі до євангельських розповіді про Благовіщення Марії Архангелом, про те, як восьмиденного Єшуа принесли на Обрізання, де Йосипа та Марію зустріли старець Симеон та пророчиця Анна, а також про пошуки дванадцятирічного Ісуса батьками. Проте в романі немає про прохання Матері збільшити кількість вина на весіллі в Кані Галілейській і при народженні Ісуса у розділі “Тренос” про Марію не згадано. Цікавіше те, якими новими деталями, яких немає в Євангеліє, доповнює Н. Шейко-Медведева образ Марії та життя Її, Її Сина, батьків та родичів, про що йшла мова вище.

Отже, образи, що постають з-під пера Н. Шейко-Медведевої – не святі, попри визнання Церкви деяких з них такими. Вони постають перед нами від дитинства й до зрілості, від гріхопадіння до покаяння, від сліз до радості в Христі, від ночі до ранку, від розп’яття до воскресіння. Вони зачасні через власний страх, гріх, сумнів, біль, вони самотні без Господа і п’яні від щастя з Ним, вони – це втілення кожного з нас, сучасних християн. Таким чином

Н. Шейко-Медведєва немовби приземляє небесних жителів, аби наблизити їх до нас і показати, що вони, як і ми, земні і прості люди, живучи у світі, що лежить у злі, противлячись бісівським спокусам чи піддаючись під їхній вплив, продовжували свою хресну дорогу за Спасителем, переживши з Ним, хай і зачасно, ніч останню, задля світанку воскресіння.

2.2. Рецепція євангельських образів в оповіданнях збірки

“Дороги камені”

“Дороги камені” (“Дорогі камені”) – остання і найвідоміша книга Н. Шейко-Медведєвої, що побачила світ у видавничому домі “Комора” за сприяння Оксани Забужко та фінансування Фондації дослідження Лемківщини у США та її голови Андрія Хомика. Презентація збірки відбулася 23 вересня 2018 року на 25-му Форумі видавців у Львові сином авторки Володимиром Шейком, який є генеральним директором Українського інституту (сама авторка не змогла бути присутньою через стан здоров’я). Модерувала зустріч сучасна українська письменниця та критикиня О. Забужко, яка зауважила важливість діалекту та поділилася його нестачею у своєму мовленнєвому просторі, адже змалку батьки навчали її літературної української мови. Пані Оксана високо оцінила збірку “Дороги камені”, назвавши її авторку “останнім відлуналим голосом лемків, яких уже нема” [22].

Володимир Шейко, син письменниці, розповів про сакральність лемківського діалекту для їхньої родини. Книгу матері він охарактеризував так: “Це підсумок багатьох десятків років, які пройшли після факту самого виселення, і спроба зрозуміти, де ми зараз, який шлях ми пройшли, що від нас залишилося лемківського, а також, що ця ідентичність не закута в територію сучасної України, а простягається багато далі від неї. Ця книжка є певним об’єднавчим міфом, який дає розуміння великої багатоманітності нашої української ідентичності” [22].

Серед ґрунтовних досліджень малої прози Н. Шейко-Медведевої, зокрема її збірки “Дороги камені”, наявні лише дві рецензії: Наталії Кляшторної “Коли розмовляють камені” (2018) та Романа Кабачія “Дорогі камені Нелі Шейко-Медведевої від Бескидів до Києва” (2018). Також вважаємо за потрібне згадати огляд збірки “Прочитане: Дороги камені” книжковим експертом-буктюбером Людмилою Дмитрук (Вишневий цвіт) (2018).

Перша рецензія опублікована в газеті українців в Польщі “Наше слово” через два місяці після видання книги. Її авторка Наталя Кляшторна – українська етнографиня-бойкознавиця, журналістка та публіцистка. Науковиця досить містко аналізує збірку: фіксує як і суто лемківську бесідку, так і впливи надсянських (халупа, нех) та закарпатських говірок (цімьор, зацімборити); відзначає поезію як найкраще у доробку авторки; зауважує, що до циклу “Тіні змарнілих богів (Міти про дітваків)” варто було б додати ілюстрації, а також вважає, що “ ідея оформлення обкладинки, ймовірно, запозичена з книжки Петра Кирпана “Порвані коралі” ” [25]. Наостанок пані Наталя робить висновок: “ ...Лише пів справи – зануритися в минуле, усвідомити глибину травми і її живучість навіть у наступних поколіннях. Не менш важливо – показати іншим, як ти з нею живеш, а відтак – прожити її не тільки в собі. Нелі Шейко-Медведевій це вдалося. І можна аплодувати не тільки таланту, але й відвазі ” [25].

Наступну рецензію “Дорогі камені Нелі Шейко-Медведевої від Бескидів до Києва” Романа Кабачія було опубліковано в книжковому блозі *Yakaboo*. Рецензент є українським істориком, журналістом та публіцистом, автором більше 20 наукових статей, що стосуються тематики виселення українців із Польщі в УРСР у 1944–1946, а також польськомовної монографії “Вигнані на степи. Переселення українського населення з Польщі на Південь України в 1944–1946 роках” [23]. Р. Кабачій зазначає: “Назва книги не про дороги, а про власне, а про власне “дорогі камені”. Це підбірка віршів та невеликої прози, у яких авторка шукає відповіді на питання, чому залишилися оголеними північні схили Бескидів у Польщі після виселення українців до УРСР (1944-1946 рр.) та

депортаційної акції “Вісла” (1947 р.). Як знаходили себе на нових місцях проживання виселенці, як їх сприймали місцеві. Як дозрівала Неля до прийняття нової малої батьківщини без забування і відторгнення вітчизни предків. Як шукала відповіді, ким є сама, ким є її найближчі. Образно кажучи, “правда мурахи, що народилася поза розореним мурашником” [23].

На контртітулу зазначено, що “Дороги камені” – “це перша в сучасній українській літературі книга, написана як українською літературною мовою, так і живою лемківською говіркою” [47], а також на форзаці, що “з цієї книжки читач вперше відкриє для себе лемківську говірку як мову художньої літератури” [47]. Проте з цим не погоджуються рецензент збірки Р. Кабачій та книжковий аналітик Л. Дмитрук, адже такі твори були й раніше, лише друкувалися в лемківських чи діаспорних виданнях та періодиці, поширювалися на вужче коло читачів. “Згадаю тут хоча би антологію виселенської літератури “Ци то лем туга, ци надія” і поетичну збірку земляка Нелі по татовій батьківщині “Выбране” Івана Русенка. У Львові Фондацією досліджень Лемківщини також не раз видавалися написані говіркою художні твори” [23], – зазначає історик. Власне сама пані Неля поєднання української літературної мови та лемківської говірки у своїй книзі пояснює у передмові: “Лемківська говірка є простою, наче формула води [...]. Це мова квітки, яку надламали, щоб не розцвіла. [...]. Я можу писати українською будь-що, мені не забракне слів, але свої найдіткливіші, найпотаємніші переживання я довіряла, передовсім, моїй “архаїчній” бесідці” [23]. Власне ми також не вважаємо збірку Нелі Семенівни першою, написаною по-лемківськи. У довіднику І. Красовського “Діячі науки і культури Лемківщини” у розділі “Література” зібрано основні відомості про письменників XV-XX століття, за походженням лемків, які у своїх творах зображували життя, побут, звичаї лемків або ж використовували лемкізми. Ми наведемо імена та приклади прозових творів лише тих, що належать до сучасного літературного процесу: Смерканич Петро (“Перша лемківська читанка”; рукопис збірки оповідань та нарисів із життя лемків), Гриць-Дуда Іван (збірка оповідань “Невзгоди”; віршований роман у

двох книгах “Маків цвіт” і «Серед дороги, серед бур»), Шмайда Михайло (повість “Паразити”, збірка оповідань “В'язка ключів”, роман “Тріщать криги”; збирач фольклору лемків), Родак Іван (збірка гумористичних оповідань “Дашто за дашто”, “Між людьми”, “Чорт не спить” та ін.), Ковач Федір, Петик Ольга (повісті на біблійну тему “Марта”, “Вигнання з раю”), Галчак Анна (“Лабірські оповідання”, “Вдови і сироти”), Грицков'ян Ярослав (фейлетони, оповідання, літературна читанка для 5 класу), Дробняк Михайло (оповідання, повість “Коли згасли зорі”, роман “Долини”), Дзіндзьо Михайло (оповідання, нариси, гуморески і сміховинки, фрагмент із зібраного фольклору “Лемківське весілля” та ін.), Хомик Василь (фрагменти із зібраного фольклору “Лемківське народне весілля”, “Лемківські народні прислів'я та приповідки” та ін.) [28].

Структура книги чітка та зрозуміла, вона містить присвяту (“Братові Володимирі і моїм дітям Наталі та Володимирі присвячую”), передмову (“Хто ми?”), вісім розділів, побудованих за хронологічним критерієм (“Давно колиси”, “Невкорінени. Борислав”, “Тіні змарнілих богів (міти для дітваків)”, “На зламі...Львів”, “Карби на мапі Закарпаття”, “В епоху відродження. Київ”, “Дорога домів (Третє тисячоліття)”, “Таки ріжни люди (Вобразки)”), що складаються з відповідних за змістом оповідань та віршів, а також словничок лемківської говірки. За оформлення обкладинки відповідала дизайнерка Лера Гуєвська, яка використала мапу лемківських етнічних земель, обезлюднених в результаті депортацій 1944–1947 рр., застосувавши “двоколірний графічний спосіб”.

Ймовірно, в основу збірки лягли твори з попередньої маловідомої книги письменниці “Незгасиме світло” (2006), у якій вмістилися її спогади про батьків, сусідів, друзів – загалом лемківське середовище та вірші лемківською говіркою, які до того друкувалися у газеті “Нафтовик Борислава” та газеті українців в Польщі “Наше слово” [19]. Цю книгу поширили лемківські громади, та вона залишилася практично поза увагою українського читача. Слід відзначити, що попри історико-політичні обставини та розсіяння лемків по

різних країнах вони продовжують зберігати єдність у своїй мові. Мова – це невидимі кордони, вона допомагає серед чужих впізнати своїх, які здатні проїнятися тим болем, коли тебе відривають від рідної землі і твого середовища. Так, діє Світова федерація українських лемківських об'єднань, яка об'єднує українські лемківські організації України, США, Канади, Польщі, Словаччини, Сербії і Хорватії. За словами сина Володимира, твори лемківською говіркою часто писалися в шухляду і не зачитувалася вдома впродовж багатьох років. Як зазначила О. Забужко, це очевидний елемент травми [22], який Неля Семенівна таким чином проживала, проговорювала на папері, а отже ці твори були випробовуваними і вичеканими як для авторки, так для читачів.

Перед нами розгортається кваліфікована передмова з часовою послідовністю на близько п'ятдесят сторінок, яку можна назвати науковою розвідкою з доповненням особистісних подій під назвою “Хто ми?”. Це питання насправду між рядками виринає чи не на кожній сторінці. Проживаючи на лемківських землях, оселившись у Бориславі, у Львові, у Києві, повертаючись уже дорослою на рідні місця, авторка весь час шукає відповідей. Для цього вона занурюється у наукові джерела, граматики та у словник. Намагається з'ясувати історичні передумови виникнення Лемківщини, її етнічних територій та статусу лемківської бесідки, розповідає про ментальність та побут лемків. Неля Семенівна зіставляє історичні факти з реаліями дійсності, за якими вона змалку спостерігала, порівнює орфоепічні правила зі справжнім лемківським мовленням. Ця риса безсумнівно характерна саме для Н. Шейко-Медведевої: лише опрацьовуючи наукові джерела та виходячи з власному досвіду, аналізує і тільки тоді робить висновки. Уже в передмові авторка у діалогах використовує лемківську говірку, робить ліричні відступи, в яких відчувається викривальна правда і національна пам'ять: “Викосили мою Лемківщину – ще зелене жито – розкидали навсібіч і досі не пожалкували, не покаялися. Обраховують лише свої кривди й вицьковують їх українцям, а про те, як століттями грабували їх, принижували, мали за біло, мовчать, як кроти” [47, С. 15]. Також часто поруч з історичними фактами переплітаються дитячі

лемківські спогади письменниці, додаються світлини з її родинного архіву – все це робить текст не сухим викладом подій та міркувань, а особистими та трепетними переживаннями пані Нелі.

Загалом у збірці налічуємо чотири оповідання, один етюд, одну поезію в прозі та вісімдесят вісім віршів, більша частина яких написана лемківською говіркою та частина літературною українською мовою. Слід зазначити, що лише у 2, 3 та 8 розділах, окрім поезії вміщена проза. Виходячи з цього, можемо припускати, що саме поетична форма та лірична мова дозволяє письменниці більш глибоко передати найособистіше. Хоча й прозові твори нічим не поступаються, але відрізняються обсягом, сюжетним тлом, наявністю персонажів.

У кожному з оповідань тісно переплітається нумінозний та національний досвід. Перший сконцентрований у християнських мотивах, біблійних образах та євангельських сюжетах, другий – у віруваннях народу, відстоюванні своєї мови, культури та народу, захисту історичних подій. У нашій роботі ми досліджуємо власне прозу Н. Шейко-Медведєвої. Тому далі зосередимося на ключових ознаках наративу авторки.

У другому розділі “Невкорінені. Боріслав” вміщено три оповідання: “За Москву (кін. 40-х)”, “Втеча із раю (50-ті роки)”, “Мамонка (50-ті роки)”, у третьому розділі – оповідання “Висьвата в генерали (поч 60-х)”, у останньому восьмому розділі – етюд “Воля”.

“За Москву (кін. 40-х)”

“За Москву (кін. 40-х)” – це зворушлива невелика за обсягом оповідь про школяра-лемка Вадиміра, сім’ю якого виселили до Борислава, що в той час був “гейби малим Вавилоном”, адже тут оселилися поляки, бойки, східняки, росіяни, євреї, і у кожного з них були свої причини остерігатися інших – про це нам розповідає Н. Шейко-Медведєва ще у передмові, таким чином вона переносить ту дійсність у художню площину [47, с. 24]. Уже на початку твору спостерігаємо яскраве протиставлення Вадиміра, доброзичливого, терплячого,

милосердного хлопчика (духовне багатство) та його однокласників, нащадків нафтарів та сиріт, які б'ються до крові, відбирають один в одного хліб, хоч читають по складах та ходять брудними (духовна вбогість). Можемо розглянути цей уривок у кількох контекстах. Перший: у рисах Вадиміра ми впізнаємо Христову науку, яка полягає у любові до ближнього, як до самого себе, саме так чинить малий лемко. Виходячи з цього, можемо трактувати алегоричний образ Христа у зображенні Вадиміра, а в його однокласниках впізнати тогочасних первосвящеників, які засуджували Ісуса та глузували з Нього, підносили себе вище Христа, хоч насправді самі були духовно бідними та жалюгідними. Другий контекст: однокласників Вадиміра авторка характеризує такими словами: “Поводять себе так, наче війна закінчилася лише для дорослих, а вони все ще носять у собі її вірус, разом з вірусами дифтерії, скарлатини й туберкульозу” [47, с. 73]. Тут йдеться про закінчення Другої світової війни, але водночас ці слова демонструють циклічне зображення подій сучасності, де між нами досі витає вірус війни. Але найстрашніше як і в той, так і в наш час, коли це нещастя проникає у серце людини, і вона перестає любити та співпереживати, а прагне зневажати й знищувати, що й спостерігаємо на прикладі однокласників Вадиміра.

Тогочасні суспільно-історичні умови зумовили роздробленість сім'ї дитини: матір застрелили під час виселення, батько весь час тяжко працює, а виховує хлопця дідусь. Саме йому розповідає Вадимір неприємний випадок зі школи, який і ліг в основу оповідання: однокласники прозвали хлопця “диккúсом, лемком” за те, що той на уроці неправильно прочитав “Мóскву”. У повчаннях діда авторка відображає проблеми становлення чоловіка (“Дóбрі зробив! Кождий хлóпак має бороніти свою чесьць!”), захисту своїх національних позицій (“Я не лемко, а рúсин з-за Карпат! Такий сáмий українець, як ви!”) та християнських цінностей (“Присягний ся перед сесíми сьватíми вобразáми й перед тима, хто їх твóрив, же не будеш ся бив з тутейшіми хлопакáми”). Тут Вадимір знову проявляє рису Самого Христа: “Не думайте, що Я прийшов принести мир на землю, не мир прийшов принести, а меч”

(Мф.10:34) [7]. Так само Вадимір готовий щоразу відсікати зло, йти на нього з мечем національної, людської і чоловічої гідності, адже ті образливі слова адресовані не лише йому, а й всьому лемківському народові (“Поклав собі не терпіти прозивачам, навіть якщо вони повибивають йому очі й поламають руки”) [47, с. 79]. Крім цього, у образі Вадимира ми впізнаємо і дитячі спогади письменниці, відомі нам з передмови, як її прозивали лемкою, згодом “мацкалькою” [47, с. 18], але вже в дванадцятирічному віці вона, усвідомивши себе не “поштивою русінкою”, а українкою, готова давати недругам відсіч [47, с. 40]. Відтворенням нумінозного родинного досвіду є використання образів як художньої деталі, перед якими вклякає Вадимір: образ Бога Отця малював його прадід, Матінки Божої – стрийко, Христа – вуйко.

Авторка зображує тугу малого хлопчини за рідною землею, яку він уявляє заквітчаною та кам’янистою, як спосіб відтворення національного досвіду [47, с. 80]. Мимоволі у цьому проводимо паралель із українськими біженцями сьогодні, більшість яких через війну змушені були опинитися далеко від рідного дому. Н. Шейко-Медведева не оминає поширеного в той час страшного явища – розстрілу двох бандерівців, один з яких вуйко Ілька, однокласника Вадимира. Як і тоді, так і досі саме лише ім’я Степана Бандери наводить страх і жах на ворогів, адже він був провідником національно-визвольних рухів, за що була закатована вся його родина і вбитий він сам.

“Мамонка (50-ті роки)”

“У мене не було жодної іграшки, купленої в магазині. Я сама майструвала ляльки, придумувала їм казкові біографії, змушувала їх жити, а вони вчили мене мріяти і фантазувати. Це був мій особистий театрик, завдяки якому я спізнала ні з чим незрівнянну втіху творчості, була і могутньою чаклункою, і злою примарою, королівною і сиріткою, янголом і бісіком” [52], – так писала Н. Шейко-Медведева про себе в дитинстві. І з цих слів у образі шестирічної Славці в оповіданні “Мамонка” впізнаємо саму письменницю.

Таких саморобних ляльок у дівчинки вже є чимало: Оксанка, Іванка, Магда, а зараз вона виготовляє ще одну, але її найменування залежить від того, яке в неї вийде личко. Цікаво, що ляльок названо людськими іменами, звідчи елемент оживлення. У словах бабці авторка відображує тогочасне забобонне мислення: “То дябов(диявол) намавят дітей, жеби вони творили си мамонки! [...] Мудри діти то мают г носі, бо памнятают, же Панбіг заповідов: “Не сотвори си мамона!” А даяки, глуми дітиска, не боят ся Бога: пестят мертвой, слугуют му, цілюют го й не завважают, же воно спотиха заберат вод них душу. [...] А вожила мамонка стає вопиром. Ховат ся на стриху й робит біди!” [47, с. 104]. Прикметно, що Бога тут названо по-старому звичаю – Панбіг, а диявола, чорта – дябов (по-лемківськи). Далі авторка додає до вірувань народу у забобони ще такі: “перуна” (блискавки), чорних котів, “богиньок”, ропух, “злого вока”, ропух, студні з “водниками” і душ небіжчиків. У цих віруваннях і у виготовленні самих мамонок відображається передання національного, язичницького досвіду.

Проступає контрасне протиставлення бідності й багатства, поширеного в той час: у Михайла, батька Славці, – лише хліб та киселиця, а нанашко Косарчин має корову, козу й пасіку. Авторка інтерпретує сюжет із біблійної історії про Авеля й Каїна. У творі два парубка Юрко та Костик, які начебто з різних сімей, але згодом виявляється, що в них один батько, отже вони брати, як і в старозавітній історії. Є декілька важливих моментів у скоєнні вбивства, які ми розглянемо далі.

Хлопці дружать з дитинства і очевидно не вперше йдуть разом на полювання і там за невідомих обставин Костик вбиває Юрка, тобто подібно до того, як і в Біблії: “І сталося, як були вони в полі, повстав Каїн на Авеля, брата свого, - і вбив його” (Бут. 4:8) [7].

Під час того нещасного випадку Костик пошкодив собі око (“Одне око в нього примружене, але живе, друге – наче скляний гудзик” [47, с. 107]) – це не випадкова художня деталь до портрета вбивці. Народна мудрість повчає: очі – це дзеркало душі, і справді ця сентенція науково підтверджена, оскільки очі –

це мозок, винесений на периферію, тож коли ми дивимось в очі людини ми максимально близькі до її думок та почуттів. З іншого боку Господь промовляє: “І коли твоє око тебе спокушає його вибери й кинь від себе: краще тобі однооком ввійти в життя, ніж з обома очима бути вкиненому до геєни огненної” (Мт. 18:9) [7], це вказує на те, що через споглядання чогось гріховного в нашу душу може проникати зло, тому його треба відсікати від себе. Очевидно, око Костика могло стати причиною заздрості (як і в старозавітній історії), зважаючи на слова Косарчина: “Змала заздростив, же Юрко мав вóтця, котрий го любить, котрий вшитко му купує, а в него вотец – безручко й пияк...” [47, с. 113]. Враховуючи вищесказане, маємо припускаємо, що Бог виймає око вбивці подібно до того, як Костик виймає душу (життя) з Юрка.

Більшість засуджує його, бо вважає, що він вчинив цей злочин навмисно, хоч сам Костик це заперечує (“Боженьку! Повіч му, же я не хтів!...” [47, с. 107] і також Михайло засвідчує про незлобність хлопця (“В тім, же не хтів він забити Юрка! Любив го, як рідного брата!” [47, с. 113]) та й сам Косарчин на суді стверджував, що “...Костко любив Юрка й застрілив го не спеціально... а так ся стало...” [47, с. 113]. Що ж до біблійної історії, то там ми не спостерігаємо такого неумисного мотиву, а навпаки Каїн вчиняє цей злочин усвідомлено через гнів і заздрість, бо Господь не зглянувся на його жертву. Цікаво також, що Михайло постає символічним містком примирення Косарчина з Костиком, а також його детальні роз’яснення допомагають і Славці поглянути на Каїна зі співчуттям і розумінням.

Прикметно, що після нещасного випадку Костика в селі починають кликати Каїном, апелюючи, безумовно, до біблійної оповіді, та й в самому творі є слова: “Як Каїн за Аблем...”. Слід зазначити, що батьки завжди з відповідальністю ставляться до вибору імені свого чада, адже святі отці повчають: яке ім’я – таке й життя. Справді важливим є походження імені та його значення. У кожного народу є питомі імена, етимологія яких є українською, а також імена засвоєні з інших мов. Крім того для християн

важливо, щоб ім'я було церковним і людина при хрещенні отримала свого небесного покровителя, при звершенні таїнств та молитві неодмінно промовляється ім'я людини, при чині монашого постригу також змінюють світське ім'я як знамено того, що людина повністю присвячує себе Богові. Це лише деякі важливі моменти дотичні до цієї проблеми, але вони вже свідчать про те, наскільки ім'я віддзеркалює самого власника. Тому Костика цілком зрозуміло перейменовують на ім'я вбивці Каїна. Вважаємо доречним згадати і про те, що Каїн з давньоєвр. означає “набутий”, Костик є набутою позашлюбною дитиною Косарчина.

Ці вищевикладені мотиви авторка напряму пов'язує і з образом мамонки, адже найважливіше намалювати їй гарні очі, тому мала Славця залишає їх насамкінець, бо, слухаючи дорослу розмову батька з нанашком і здригаючись від кожного злобного слова, не може зосередитися на процесі виготовленні ляльки. Так, її мамонка виходить “насуплена, варгата, із двома кривими носами й неприродно великими, чорними віястими очиськами – здатна й на гріх підмовити, і душу відібрати, і життя... Її не можна наректи ні Феською, ані Розкою...” [47, с. 116]. Дівчинка спалює таку ляльку, яка навіть не заслуговує імені, адже та виглядає як справжнє “дябеля”, оскільки її очі відображають таку ж чорну та страшну душу.

У контексті нашої проблеми слід також звернути увагу на образ Юрка на небі, де рівномірно простежується як нумінозний, так і національний досвід: “У вишиванці, білих портках, із великими, білюсінькими, пухнастими крилами. На Юркових грудях, там, де його вжалила куля, червоніло серце з племінцем, таке як в Ісуса на тому образі, що в бабчиній кімнаті, а з очей скапували крупні сльози, сяйливі, мов зорі... Він дивився вниз, на Косарчина, і беззвучно ворухив вустами – просив Бога за тата. І Бог почув його...” [47, с. 116].

Отже, Косарчин пробачає вбивці, а Славця, побачивши через вікно Каїна, впізнає у ньому того ж Костика. Цю розв'язку можемо також розглядати з кількох аспектів: як приклад дзеркального бачення одне одного: коли ми змінюємо своє ставлення – то й інша людина змінюється у наших очах; а також

як посилення на думку святих отців: душа кожної людини за природою – християнка, і навіть найбільший грішник в глибині душі тягнеться до Світла й потребує Божого прощення. Все це ми простежуємо на прикладі Славці, Косарчина та Костика (Каїна).

“Висьвата в генерали (поч. 60-х)”

“Висьвата в генерали” – історія перевтілення лемка Олесь Браниковий в перекінчика, який згодом усвідомлює свій національний та моральний занепад.

Н. Шейко-Медведева подібно як в попередніх оповіданнях вдається до застосування контрастного протиставлення. До війська супроводжують двох парубків з села: Стаха Ясеняка, лінивого та балакучого, та Олесь Браниковий, роботящого та стетечного. Центральним образом є Олесь, тому саме з ним тісно пов’язані ключові проблеми твору.

Проблему лінивства і працелюбності спостерігаємо на прикладі Яцка, батька Олесь, який “палив папіроси й шарудів газетами, або втікав зі свояками-бойцунами, Гриньком і Северком, на пиво” [47, с. 133], а “син змалку справляв за нього всю хлопську роботу”, це зумовлювало також й проблему сімейних відносин, адже між Яцком і Віктою, його дружиною, почасти через це виникали сварки.

Олесь мав вірних джурів (друзів): Андруся Попівняка, Тимка Солтиса і Ярка Варгу, які проводжали парубка до війська, писали йому листи і зустрічали його з “дембеля”. Брати були розчаровані, побачивши в Олесеві “советського солдатика” замість довгожданого “вотамана”. Саме насмішкуваті слова Андруся про Олесь: “Висьвата в генерали” дали назву оповіданню. Однак через тиждень друзі радо прийняли свого товариша. Авторка розкриває проблему справжньої, вірної чоловічої дружби.

Марися – вірна наречена Олесь, пише йому листи, не ходить з джурами на танці та з нетерпінням чекає повернення коханого. Але після того, як Олесь проміняв зустріч з нею на екскурсію в Москву, Марися розчарувалася в коханому, не пішла йому на зустріч, коли той приїхав, а як зайшов до її дому,

то поцілувала в чоло, а не в губи і відмовилася провести з ним ніч, хоча й на залицяння інших хлопців не відповідала згодою. На наш погляд, образ Марисі, досконало створений письменницею, показує, якою має бути справжня українська дівчина: гарна, вихована, роботяща, розумна, віддана одному парубкові, вірна попри час й обставини, має власну гідність, хоч не погордлива. Отже, тут порушена проблема кохання разом із проблемою дівачої гідності.

Образ самого Олеся – це алегоричний образ Юди Іскаріота. Спочатку він належав до числа дванадцяти апостолів, тому що був вірним послідовником Христа, але жадоба збагатитися перемогла його і Юда став зрадником і повішеником. Олесь теж на початку роботящий і привітний парубок. Але в Бурятії хлопець, зазіхнувши на гроші та чин, відрікається своїх духовних, моральних й національних цінностей (перестає писати листи матері, Марисі, друзям; зневажливо ставиться до старших, зокрема до вдовиці Гражини; зверхньо й насмішкувато говорить з джурами (друзями); пафосно приїжджає на таксі в рідне село й залишає решту водієві тоді, коли Марисина сім'я не має достатньо коштів на весілля; говорить по-російськи, бо мовляв “язик – это не флаг, не ікона, а средство камунікації, тоісь абщєнія” [47, с. 146]).

Отже, з українця-лемка він стає перекінчиком, тобто зрадником. Залишений друзями, відкинутий Марисею, залитий багном від Гражини, Олесь немовби спам'ятовується, ким він став. Парубок проливає сльози (це своєрідний акт покаяння) і починає лаштувати собі зашморг, але зупиняється. Ось тут і основна відмінність Олеся і Юди. Впродовж тижня хлопець “мився щогодини так, наче хотів здерти з себе не лише шкіру, але й м'ясо” [47, с. 148], цим авторка через тілесне омивання зображує духовне очищення. Прикметно, що в саме неділю, яка символізує воскресіння, Олесь одягає свій старий костюм, куплений ще до армії, тобто навіть у зовнішніх ознаках показано його переміну, і зустрічається з друзями, які його радо приймають, бесідує з ними по-лемківськи і йде до Марисі.

Попри обміркований сюжет така досить різка та швидка переміна Олеся у кінці твору все ж здається нам не до кінця психологічно вмотивованою.

“Воля”

“Воля” – це заключний твір-саморефлексія у збірці, який зараховуємо до жанру етюд, оскільки він зовсім невеликий за обсягом та безсюжетний з вихопленими моментами з життя самої письменниці, які утворюють немовби мозаїку її дитячих та юнацьких років, тому можемо припускати, що він цілком автобіографічний. Тут немає персонажів, твір повністю написаний лемківською говіркою, мова ведеться від першої особи. Умовно етюд можна поділити на три частини: “Ник (Ніхто) мі юж не завадит...” (дитячі спогади), “Ник мі не заборонит...” (спогади підліткового періоду), “Ник не нагримат...” (висновки дорослої ліричної героїні). Уже в цих початках абзаців простежуємо мотив волі, що проходить крізь весь твір.

У першому абзаці Н. Шейко-Медведева згадує своїх приятелів, Миросю, Янку, Івана, Даню та Стефку, та дуже стисло перечислює свої пригоди, наприклад, як крала в сусідів ріпку, сливки, півонії; як смажила жаб та ловила на них раки; боялася чортів і богинок, викликала русалок (національний досвід) та багато іншого. Отже, тут зібрано прості та щирі дитячі спогади.

У другому абзаці спогадів менше і вони стосуються підліткового, імпульсивного, бунтівного віку, зокрема як дівчина запевняє те, що Бога немає, а образи – це мамонки (нумінозний юнацький досвід), як отримує погані оціни за поведінку та зустрічається з хлопцем, який не подобається її матері та ін.

Насамкінець вміщено сентенції уже дорослої жінки: “Вільна я днес, така вільна, як нигди... Ник не нагримат на м’я й не восудит. Сама си господиня й судя...” [47, с. 251]. З чого ж випливають такі впевнені висловлювання? Пригадаймо, ще на початку збірки письменниця ставила собі і читачам основне запитання “Хто ми?” і всі твори були спрямовані на те, аби вголос розповісти насамперед собі ту правду, яка десь просочена болем, і поділитися нею з іншими. У контексті пошуку цієї правди вважаємо доречними слова рецензента збірки Р. Кабачія: “...Авторка шукає відповіді на питання, чому залишилися оголеними північні схили Бескидів у Польщі після виселення українців до

УРСР (1944-1946 рр.) та депортаційної акції “Вісла” (1947 р.). Як знаходили себе на нових місцях проживання виселенці, як їх сприймали місцеві. Як дозрівала Неля до прийняття нової малої батьківщини без забування і відторгнення вітчизни предків. Як шукала відповіді, ким є сама, ким є її найближчі. Образно кажучи, “правда мурахи, що народилася поза розореним мурашником” ” [23].

Отже, Н. Шейко-Медведева, подолавши свій травматичний досвід, підійшла до етапу його прийняття і навчилася з ним жити – саме це і робить її вільною, про що свідчить біблійна істина: “...І пізнаєте правду, а правда вас вільними зробить!” (Ів. 8:32) [7].

Висновки до 2-го розділу

Проаналізувавши роман “Ніч остання” та збірки малої прози та поезії “Дороги камени” виділимо кілька провідних рис письма Нелі Шейко-Медведевої.

Зосередимось на образах: у романі – це апостоли Матвій, Іван та Яків, Мати Божа, первосвященик Йосеф Кайята; у оповіданнях – Вадимір, дівчинка з оповідання “Втеча із раю (50-ті роки)”, Славця, Костик (Каїн), Олесь та ліричне “Я” з твору “Воля”. Здавалося б, що об’єднує цих персонажів? Насамперед ставлення письменниці до них – вона кожного розуміє, намагається знайти пояснення їх поведінки, співпереживає їм, наближує їх до читача. Це простежується і в описах про них, і в репліках, якими вони спілкуються між собою.

Обидві книги містять в собі ідеї-питання: У що я вірую? (роман “Ніч остання”), “Хто ми?” (збірка “Дороги камени”). Якщо у романі Неля Семенівна відтворює свій духовний досвід, то в збірці – національний. Відповідно перша книга в принципі побудована на біблійній темі, ідеї, суто біблійних образах та сюжетах, а в другій – уже простежуємо лише певні відсилки до Святого Письма, а також яскравий та винятковий компонент – лемківський діалект. Ця безпосередність та відвертість спонукає читача вірити письменникові, пройтися описаними подіями та пережитим з героями. Крім того, нам імponує, авторське прагнення до підкріпленого письма історичними, апокрифічними, діалектологічними, довідковими матеріалами.

Неля Шейко-Медведева часто вдається до прийому контрастів (багатство і бідність та ін.), символів (три гвізди, очі та ін.). Велика кількість діалогів допомагає повніше відобразити емоції персонажів, тобто слугує для кращого розкриття внутрішнього світу. Лемківська говірка “оживлює” мовлення героїв.

Отже, біблійні образи та сюжети збережені у своїй суті, але письменниця “приземляє” чи навпаки “підносить” їх за допомогою відповідних прийомів.

РОЗДІЛ ІІІ. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТВОРІВ БІБЛІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У ЗЗСО

3.1. Методичні зауваги до вивчення біблійних образів

на уроках української літератури

Пропонуємо для вивчення постать Н. Шейко-Медведевої у 10-11 класах та її роман-апокриф “Ніч остання”, а також збірку оповідань та віршів “Дороги камени”. Мабуть, не буде перебільшенням ствердження того, що такі твори будуть новаторськими серед запропонованих раніше, зважаючи на їх біблійні контексти, а також національний аспект та лемківську говірку в збірці.

Насамперед учитель повинен педагогічно майстерно представити учням біографію Нелі Шейко-Медведевої. Рекомендуємо провести заняття як урок-лекція, де провідним має стати принцип психологізму, наприклад: відчуваючи душевні поривання до усвідомленої віри і пошуку Бога – письменниця створює роман “Ніч остання”; переживши важку розлуку з рідною землею, родиною, мовою – авторка відтворює загальний досвід пережитого лемками через конкретно свій у збірці “Дороги камени”. Для розкриття життєвого шляху авторки, її світогляду, творчого доробку та його характерисних рис, можна використати зібраний нами матеріал, у якому були задіяні інтерв’ю пані Нелі, рецензії на її твори, інтернетні джерела та власні пошуково-аналітичні міркування. Для наочності та кращого сприйняття матеріалу радимо створити презентацію, де відобразити фотопортрет письменниці, зображення її книг, основні біографічні відомості та важливі цитати з творів. Активізувати учнів на початку уроку можна цитатою із прозованого чи віршованого твору письменниці, до прикладу: “Вільна я днес, така вільна, як ни́гди... Ник не нагримат на м’я й не восудит. Сама си господиня й су́дя... Такам вільна, як вітер г полі, што ся до людей лашит: бо не знат, бідака, што му робити зо сво́йов безмежнов вольов” (Оповідання “Воля”, збірка “Дороги камени”) [47, с. 252]. Відразу привертає увагу художня мова, діалект, внутрішня сила вираженого в слові – і в учнів виникне зацікавлення: хто ж це? Учителеві

важливо, за Г. Токмань, представити постать письменника цілісно, підбираючи факти з життя і написані твори у тісному зв'язку, варіюючи при цьому від наукового до художнього стилів мовлення [43].

Враховуючи ствердження дослідницею Г. Токмань того, що вивчення художнього твору на уроках української літератури слід проводити в кілька етапів [43, с. 137], ми вважаємо за доцільне саме в такому порядку надати методичні рекомендації до розгляду біблійних образів та мотивів у романі “Ніч остання” та збірці “Дороги камені.”

Насамперед учитель повідомляє учням передумови написання як одного, так і іншого твору, це передвісники розуміння того, чому письменник вдається до цієї теми та що він хоче донести читачеві. При вивченні роману “Ніч остання” учитель знайомить учнів з топонімічними, географічними, антропонімічними назвами, які зазначені єврейською мовою – це важливо і для розуміння релігійно-історичного аспекту, про який час пише авторка, де відбуваються події, те, що головні герої є юдеями; звертає увагу на жирно виділені вислови у творі, на яких потрібно зупинитися і обміркувати їх; розкриває поняття апокрифу та його ролі у творі; готує учнів до широкого біблійного тла роману та рекомендує при читанні співвідносити відомі їм євангельські події з інтерпретацією авторки.

Після прочитання твору разом із учнями осмислює твір на уроках, з'ясовуючи його тему, проблематику та ідею. Можна виконати план для кожного з розділів, щоб структурувати велику кількість тексту, а також скористатися методом “Прес” для заохочення учнів висловлювати свої міркування, аргументуючи їх та підтверджуючи конкретними історіями та цитатами з твору. Тема часто “прихована” у назві книги, тому потрібно завжди вдаватися до розуміння смислового навантаження найменувань творів та розділів. Наприклад, она із порушених проблем у творі – абсолютна вірність Богові, представлена зокрема у образі Матері Божої та ілюстрована діалогом Маріам з Йоаном та дружиною Йова, які переконують її проклясти Сущого, адже Він забрав у Неї Сина. Щодо формулювання ідеї, слід згадати передумови

написання та звернутися до передмови до роману. На нашу думку це буде ідея-питання: “У кого я вірую?”, на яке авторка спонукає відповісти кожного читача особисто. Попереду глибока робота над розкриттям образів-персонажів. Тут вони дуже виписані, як в часовому, так і в психологічному зрізі, що дає можливість розглядати з різних аспектів: соціального, морально-етичного, психологічного, біографічного, естетичного [43, с. 145]. Для глибокого розуміння причинно-наслідкових зв'язків зображення героїв можна використати ефективний прийом “Фішбоун”. Також цікавим та корисним методом у вивченні образів може стати дискусія, до прикладу можна поставити таке проблемне питання: Чи міг Юда не зрадити Христа? Важливо створити на уроці таку психологічну атмосферу, щоб учні не боялися висловлюватися, а навпаки – були впевнені, що їх думка важлива. Також, зважаючи на велику кількість дійових осіб кожен з учнів може зробити характеристику конкретно свого героя та поділитися своїми міркуваннями з однокласниками. Тут дітям, які не прочитали твору, списати точно не вдасться, оскільки інформації в інтернеті немає.

На підсумковому уроці потрібно систематизувати все попередньо вивчене. Для цього пропонуємо виконати з учнями метод “Ментальна мапа”, виділивши в окремі “віконечка” героїв твору, від них далі можна зазначити їхні визначальні риси характеру/яскраві вислови, за допомогою яких автор зображує їх внутрішній світ/у яких відносинах вони перебували з Ісусом тощо, також місця, про які згадуються у творі тощо.

Отже, роман “Ніч остання” сприятиме формуванню християнського світогляду та високих морально-етичних цінностей старшокласників та збагатить їх духовно, інтелектуально та естетично, а також може наштовхнути на чимало важливих роздумів чи слугуватиме приводом для ближчого знайомства з Христом, Його наукою, Євангелією, біблійними героями тощо. Авторка у цьому романі пропонує нам своє осмислення євангельських істин та пошук Бога. Адже: “Святе Письмо – це полотно, що ткалося руками людей, але з Господньої пряжі. Відтак, істина – це не одна якась нитка, а складний

візерунок, зітканий з двох правд: Божої та людської, причому в кожному окремому випадку і Божа, й людська правда мають свої барви, свої відтінки: Божа правда не є лише білосніжною, а людська тільки чорною чи сірою... Отже, міркувати треба про весь візерунок, а наші мудреці висмикують з нього одну нитку (ту, яка їм миліша) й кажуть: Це істина!” [50].

На початковому етапі вивчення збірки “Дороги камени” неможливо уникнути пояснення діалекту, який несе і мовно-сміслові навантаження творів, адже саме діалектизми контрастно, крім інших складників, вирізняють ці твори з-поміж інших. Обов’язково слід нагадати учням про словничок наприкінці книги, до якого вони завжди можуть звернутися за потреби, адже для повноцінного аналізу тексту учневі необхідно розуміти, про що в ньому йдеться. Важливою для передумов написання збірки є відомості, наявні в передмові-довідці про власні пошуки письменниці розуміння, хто такі лемки на конкретних прикладах її родини. Отже, лемківська тема – абсолютно природня, близька для Нелі Шейко-Медведевої, а не обрана випадково чи зображена поверхнево. Усвідомлення цього спонукатиме учнів до особистісного сприймання пережитої втрати рідної землі, мови, культури лемками. Також для зацівлення учнів можна використати показ буктрейлера книги (наш аматорський можна побачити в додатках). Учитель може виконати його попередньо чи запропонувати для виконання разом із учнями, або ж дати таке завдання школярам додому.

У контексті досліджуваної нами теми цікавим видається цей аспект, адже ці зворушливі історії з діалогами лемківською говіркою гармонійно поєднуються з біблійними мотивами і створюють тепле відчуття дому, втрата якого є провідною темою збірки. До прикладу, в оповіданні “Втеча із раю (50-ті роки)” маленька дівчина пізнає основи християнства: розмежовує образи Бога та Дябви (диявола), прагне зрозуміти значення воскресіння, дізнається правду про смерть та роль ангелів, але саме діалектизми надають самим оповіданням і мовленню героїв безпосередньої щирості, глибини, зв’язку з предками. Для визначення проблематики збірки можна скористатися технологією

“Мікрофон”, задіюючи більшість учнів в обговоренні. До прикладу можна поставити учням таке проблемне питання: Що спонукало Олеся (з оповідання “Висьвата в генерали (60-ті роки)”) знову стати українцем? При пошуку відповідей рекомендуємо метод “Мозковий штурм” з елементами дискусії, розкриваючи поняття, які тут важливі: зрадник, образ Юди, покаяння, воскресіння тощо. Формулюючи ідею, учням слід врахувати як біблійний, так і національний контексти книги. Як і в попередньому творі, рекомендуємо скористатися аспектами розкриття персонажів за Г. Токмань, однак особливу увагу звернути на національно-ментальний та морально-етичний.

На підсумкову уроці можна скористатися методом “Мозаїка”, де учні мають працювати у кількох групах, кожна з яких поокремо опрацьовують наприклад тематику, проблематику, образи та мову творів.

При вивченні як роману, так і збірки варто звернути увагу учнів на багату художню мову твору, стилістику, змістову насиченість. Мабуть, це також зумовлене й тим, що авторка – кандидат філологічних наук, критик, тому володіє широким словниковим запасом. Також роман відзначається великою кількістю діалогів, ймовірно, це перегукується з досвідом дитячої драматургині. Тому можна підготувати інсценізації з твору на урок чи позакласні заходи. Необхідно спонукати учнів у мовленні героїв розпізнавати міркування та переконання самої письменниці. Важливо вислуховувати думку кожного учня, адже своя думка, навіть якщо не до кінця аргументована чи правильна, але осмислена самим учнем – дуже важлива. Заохочувати учнів до обміну думками, що виникли після прочитання твору, пропонуючи обговорення проблеми в загальному колі, роботу в малих групах, такі прийоми як “Дерево рішень”, “Карусель”, “Акваріум” тощо. (приклад) Також, зважаючи на велику кількість дійових осіб кожен з учнів може зробити характеристику конкретно свого героя та поділитися своїми міркуваннями з однокласниками. Не вважаємо актуальним у методиці викладання художнього твору тестування та преказування як вид роботи на уроках української літератури, адже це сухо і нецікаво як для вчителя, так і для учнів, а також це жодним чином не розвиває

критичного мислення та правильного оформлення своєї думки. Учителеві слід завжди вказувати учням на реальний біблійний прототип героя, заохочувати до читання Біблії, зокрема підбираючи завдання додому чи прийоми на уроці для порівняльної характеристики канонічного тексту Святого Письма та авторської інтерпретації.

Отже, серед інших складників твору, біблійні мотиви займають чільне місце. На нашу думку, при вивченні творів їх важливо розглядати саме комплексно, а не поодинокі.

3.2. Розробка позакласного заходу на матеріалі прози та поезії

Нелі Шейко-Медведєвої

“Незгасиме світло життєво-творчого шляху Нелі Шейко-Медведєвої”

Навчальна мета. Ознайомити учнів із життєво-творчим шляхом письменниці Нелі Шейко-Медведєвої та її доробком.

Розвивальна мета. Розвивати естетичний смак, світогляд учнів, відчуття багатства художньої мови, зокрема лемківського діалекту, бажання до читання літератури та Біблії.

Виховна мета. Виховувати в учнях національну свідомість, високі моральні якості.

Форма та вид проведення. Бесіда з елементами інсценізації та декламації поезії. Навчально-виховний.

Обладнання та наочність. Фотопортрет письменниці, книги письменниці або ж їх зображення, презентація (за наявності технічних можливостей).

Попередня робота: Учитель виконує пошук та відбір матеріалу, планування заходу, підготовку презентації, відповідає за організацію. Учні вивчають поезії, цитати, діалоги для виступів.

Вікова категорія: 15-17 років (9-11 клас).

Хід виховного заходу

I. Вступна частина

Учитель: Дорогі учні, вітаю вас на сьогоднішньому навчально-виховному заході. Кажуть: людина живе стільки – скільки про неї пам'ятають. Тому сьогодні ми прив'ячуємо наш захід пам'яті української письменниці, дитячої драматургині Нелі Шейко-Медведєвої, яка рік тому відійшла у засвіти і залишила по собі неповторні твори, якими вона говоритиме до нас сьогодні.

IV. Основна частина

Учень (декламує поезію "Лемкови'но, де' ти є'си?" зі збірки "Дороги камені")

В я'кім кавальчи'ку

Ще ся те'плит твоя душа,

Як в гусьлі музика?

Де словаки? Де поляки?

В підкапа'цькім кра'ї?

Хто шанує твою мову,

Поко'ни, звича'ї?

Хто ся мо'лит в тво'їх це'рквах,

Плаче на погостах,

Де зоста'ли неуті'шни

Прапраді́дів ко́сти?

Опосі́ли і́нчи люди

Груні́ і долини,

Де коли́си тво́ї діти

Прави́ли фести́ни.

Постирали те́бе з мапи,

Поділили небо,

Мам домі́вку, мам родину,

Але не́ мам те́бе.

Учитель: Що пов'язувало пані Нелю з Лемковиною? Ми дізнаємося, ближче познайомившись з її життєво-творчим шляхом. Неля Семенівна Шейко-Медведева народилася 25 жовтня 1947 року в м. Борислав, що на Львівщині [56]. Матір назвала доньку Нелею, бабка-лемкиня Танька, яку добре пам'ятала та з любов'ю пригадала сама Неля Семенівна, кликала внучку Анелькою. Родовід майбутньої письменниці дуже колоритний: батько Семен родом із с. Ванівки біля Коросно (Польща), хоча батькові предки із Черкащини, мати Клавдія із бабусею Мариною були з-під Маріуполя, м. Червоноармійськ (Донеччина), а дід був італійцем, що прибув до України після герібальдійського постановня [53]. У зв'язку з операцією “Вісла” (1947 р.) ціла громада лемків, серед яких і родина Перогових була виселена до Борислава – “гейби малого Вавилона” [47], адже туди прибули і бойки, і поляки, і євреї, і росіяни, і українці-східняки. Через поліродові зв'язки у родині уживалися українська, російська мови та лемківська говірка [53].

Учень 2 (декламує поезію “Хто я?”)

Учень 3: Ось як про дитячі роки згадує письменниця: “Дитинство – це час, що визначає долю людини. Розповісти про дитинство – це з головою “викрити” себе. Моє дитинство позірно було благополучним: я мала добрих, турботливих батьків і численну родину, але я не можу назвати його щасливим, бо зростала серед людей, чиє життя скалічили і війна, і мир. Найбільше мені запам’яталася їхня повсякчасна туга за своїм “домом”. Батько був з тих українців-русинів, яких прозвали лемками і викоренили після війни з рідних теренів, а мати – донеччан кою із козацьким корінням. Родина батька оплакувала свої полишені домівки й могили, а бабуся-східнячка тужила за своїм степом-морем, дітьми, вигубленими голодомором, синами, що полягли на війні. Приїхали вони в Борислав бідними аж синіми і замешкали серед бідних, розорених війною людей – бойків, поляків. Але було й позитивне: вуха мої повнилися різними бесідками, а я набиралася досвіду. Можна сказати, що я із пелюшок зростала в дійсно соборній Україні й ніколи навіть подумки не поділяла її на Захід і Схід” [19].

(Інсценізація з оповідання “За Мо’скву”)

(У класі/актовій залі/ін. стоїть сіл, на нього сперся хлопчик, прикриваючи око рукою, на якому синець. До хати входить дід).

Дідо: Што то? Хто ти твар посиня’чив?

Вадимір (втираючи сльози): Туте’йши...

Дідо: За’ што?

Вадимір: Во’ни м’я прозива’ли дикку’сом! Лемком з баю’ри! А я не сте’рпів і па’льнув!

Дідо: До’брі зробив! Кожий хло’пак має борони’ти сво’ю чесьць!

(Вадимір заспокоюється, втирає сльози, тулиться до дідової руки)

Дідо: А́ле би́ло би́ ліпше, як би ти́ їм повів гре́чно, без би́тки: “Я не лемко, а ру́син з Карпат. Та́кий са́мий украї́нец, як ви!”

Вадимі́р: Я вже не раз повідов, а вони́ мі: “Глупий лемку, ид до сраки!”

Дідо: Кру́цафікс! Там ми би́ли “глупи́ми русі́нка́ми”, а ту – “глупи́ми лемка́ми!” А ти як го прози́ваєш?

Вадимі́р: Пе́рше – ни́як...

Дідо: А гне́си?

Вадимі́р: “Шепков” і “шіка́лом”.

Дідо: Чо́го так?

Вадимі́р: Бо він називає шапку “шепков” і шікат: “сміявші, дививші”.

(Дідо задумується)

Дідо: Пуд зо мнов!

(Вадимі́р іде за дідом. Зупиняються перед образами в кімнаті Вадимі́ра)

Дідо: Кля́чай! Повідай “Вотче́наш”.

(Вадмі́р стає навколішки та неохоче мимрить молитву)

Дідо: А зараз смот на вобра́зи! Во́тця малю́вав мій тато, а твій – праді́до. Маті́нку Бо́жу – стрийко. Він бив іще файні́йшим маля́ром, але гмер моло́дим у Відню, де ся вчив... А Хри́ста – мій син, твій вуйко, котрого німа́ки забрали на роботу й він там про́пов! Прися́гний ся перед сеси́ми сьвятими вобраза́ми й перед тима, хто їх тво́рив, же не будеш ся бив з тутейши́ми хлопака́ми.

Вадимі́р: А як во́ни бу́дут?...

(Дідо ставить руку на голову Вадимі́ра)

Дідо: Стерп! Вадимі'ре! То їх зе'мля з ді'да-праді'да. Во'ни нас ту не запраша'ли, не сподівали ся нас. Поне'віж ми сво'ю зе'млю страти'ли, мусиш ся трохи понизи'ти. Вчий ся фа'йні, ша'нуй туте'йших лю'дей, бесі'дуй поза домом по-українськи й ник не буде тя взі'вав “глупим лемком”, а будут – повідати “мудрий українець”...

(Дідо забирає руку, Вадмір підіймається)

Учитель: Дякуємо! Ось як Неля Шнейко-Медведева пише у передмові до збірки “Дороги камени’”: “Лемківська говірка є простою, наче формула води [...]. Це мова квітки, яку надламали, щоб не розцвіла. [...]. Я можу писати українською мовою будь-що, мені не забракне слів, але свої найдіткливіші, найпотаємніші переживання я довіряла, передовсім, моїй “архаїчній” бесідці” [23]. Отже, учні, поміркуймо, опираючись на сценку та слова письменниці, а також власні міркування, що таке діалект? Спосіб занищення мови чи її збагачення? Привід для насмішок чи захоплення?

(Учні висловлюються, вчитель кожного вислуховує, обов'язково враховує аргументи учнів, допомагає їм за потреби сформулювати думки.

Можливі варіанти відповідей: діалект – це окраса мови, її самобутність; почасти діалект плутають із суржиком і в наш час насміхаються над тими, хто його вживає; діалекти прийшли в нашу мову внаслідок різних історичних зв'язків, врешті з них виникла українська літературна мова тощо.

Учитель підсумовує сказане учнями).

Учитель: У 1965 році зі срібною медаллю пані Неля закінчила Бориславську школу №8 і вступила на вечірнє відділення хімічного факультету Львівського політехнічного інституту. Була кресляркою на заводі “Електрон”, а згодом працювала техніком-хіміком в Інституті геології та геохімії НАН України. Проте уже через два роки дівчина за покликом серця вступила на денне відділення філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка [52].

Учень: Так письменниця згадувала про свої студентські роки: “Загалом мої спогади про студентське життя є приємними. Вирували пристрасті. Хотілося пізнати себе, не проминути жодної цікавинки, жодної вартісної книжки. Я мала хороших викладачів, кожний із яких був знавцем своєї справи, яскравою особистістю. Мала друзів, хоча і не багато, проте мала. І нам було добре разом ходити в театри, на виставки, концерти, обговорювати новинки літератури, мистецтва, “балювати”, як на свята, так і в будні ” [19].

Учитель: Майбутня письменниця була зачарована старим містом, духовним та інтелгентним, її приваблювали культурні й мистецькі осередки Львова та зігрівали серце місця, де проживали родина брата Володимира та друзів, зокрема її подруги, в якій вони “ “празникували” свою молодість”. Цікаво, що найулюбленішим місцем у Львові для Нелі-студентки було Личаківське кладовище, недалеко від якого вона знімала квартиру в однієї “ворохобної” сім’ї, через що їй доводилося готуватися до літньої сесії на лавочках перед могилами. Так одного разу вона натрапила на надгробок Марії Конопіцької, авторки її улюбленої казки “Про карликів і сирітку Марисю” [19].

Учень (декламує поезію ‘Львівський вечір’)

Учитель: Коли їй було 32 роки, Неля Семенівна перебралася до Києва, чужого та російськомовного. Так вона зазначає у своїх спогадах: “Тоді я написала собі: “Києве, як же ти схожий на Ліра, що, розділивши своє королівство, кукає, наче зозуля у хащах під вікнами чад і марно погрожує їм тінню свого берла” [19]. У сімдесяті, коли це було заборонено, вона носила вишиту коноплянку, постолі, коралі, і почувалася затишно та добре. “А зараз вишиванка, – на думку письменниці, – стає модою, атрибутом, візитною карткою, показухою, вишиваною шкурою, під якою часто душа злодюги” [53].

Учень (декламує поезію ‘Київські дзвони’ (псалом))

Після закінчення університету спочатку працювала в газеті “За радянську науку”, а потім – асистентом кафедри української літератури. У 1980 році Неля Шейко-Медведева захистила дисертацію на тему драматургії, а згодом почала писати для дітей [52].

Учень: “У мене не було жодної іграшки, купленої в магазині. Я сама майструвала ляльки, придумувала їм казкові біографії, змушувала їх жити, а вони вчили мене мріяти і фантазувати. Це був мій особистий театрик, завдяки якому я спізнала ні з чим незрівнянну втіху творчості, була і могутньою чаклункою, і злою примарою, королівною і сиріткою, янголом і бісиком. Була і буду щасливою бранкою незримого царства Фантазії, створеного уславленими і невідомими геніями мого народу” [52].

Учитель: Очевидно, світ казки ще змалку манив серце Неля Шейко-Медведева. Тому в 1986 р. дебютувала в українській літературі збіркою поетичних п’єс-казок для дітей “Квітка щастя” з промовистою передмовою Є. Гуцала “Зачарована казкою”. Того ж року Неля Шейко-Медведева стала членкинею Національної спілки письменників України [52]. 1988 р. вийшов збірник “Чари осіннього лісу”, який вмістили п’єси-казки, п’єси-фантазії, героїчні п’єси-казки, історико-фантастична драма та новорічна п’єса-казка.

Учитель: Неля Семенівна своїми вподобаннями, вболіваючи за нашу літературу. Високо оцінювала поезію, називаючи її мудрішою та сильнішою, хоч і назначала також не прибутковою. Улюбленими у свій час вона називала поетів Т. Федюка, В. Герасим’юка, В. Неборака, І. Римарука. Відзначала також вірші М. Кіяновської, І. Андрусика, Л. Костенко, М. Вінграновського. Серед відмінних прозаїків називала Жадана, Дереша, цікавими вважала твори Ївги Веснич. А найулюбленішим її письменником є полька з русинів – Ольга Токарчук [19, 53].

Учитель: 2001 р. світ побачив наступний збірник п’єс письменниці “Зачаклована карета”, відзначений літературною премією О. Пчілки за твори для дітей. Після зустрічі з письменником, драматургом, сценаристом Юхимом Чеповецьким, який порадив їй писати для дітей, адже “ “пробитися” з дорослими п’єсами – марна справа”, вона написала свою першу дитячу п’єсу-казку “Квітка щастя”, яка незабаром була поставлена на сцені. Так вона писала, доки відчувала себе дитиною. Проте, як вона пригадує, у той час спілка письменників, не ставилася серйозно до тих, хто писав для дітей і не

переймалася русифікацією, яка здійснювалася у театрах. Тому Н. Шейко-Медведєвій самій доводилося їздити і шукати театри для своїх п'єс [53].

Учень (декламує поезію ‘‘Проха́ння (до св'ятого Миколая)’’)

Учитель: 2004 року Н. Шейко-Медведєва заявляє про себе кримінальним романом ‘‘Альфонс’’, продовженням ж цієї історії стає роман ‘‘Баламутка’’ (2006), згодом – ‘‘Кохана...Незабутня’’ (2007). Усі три романи письменниці називає авантюрною трилогією. Маловідомою залишилася книжка Н. Шейко-Медведєвої ‘‘Незгасиме світло’’ (2006), у якій вмістилися спогади письменниці про батьків, сусідів, друзів – загалом лемківське середовище та вірші лемківською говіркою, які до того друкувалися у газеті ‘‘Нафтовик Борислава’’ та газеті українців Польщі ‘‘Наше слово’’ [19]. Згодом з’явився новий роман письменниці ‘‘Сліпучі катастрофи: пентадрама жінки’’, далі Н. Шейко-Медведєва пробує досягнути світ за ширмою і створює довідник ‘‘Містика сновидінь’’.

Учень (декламує поезію ‘‘Дощ не за ши́бов...’’)

Учитель: 2006 року Н. Шейко-Медведєва видала роман ‘‘Ніч остання. Апокрифи про Зачаєних’’ про Сина Людського, званого Христом, та його учнів. Перше оповідання на релігійну тематику ‘‘Втеча з раю’’ про свої дитячі враження від Христа і християнства, було написано авторкою значно раніше. Але одного разу вона запитала себе: ‘‘у що я вірю, чи маю право йти до церкви і казати: вірую?’’ [35] Тоді вона почала читати Євангеліє, сподіваючись, що відразу все для себе прояснить, але навпаки: сумнівів лише побільшало. Неля Семенівна продовжила шукати та осмислювати Христа як Боголюдину, використовуючи для цього апокрифічні, історичні, літературні матеріали, які вдалося знайти.

Учень (декламує поезію ‘‘Молитва’’)

По суті роман творився з 2000-го по 2003 рік, але ось ці роздуми, сумніви, висновки, які й стали поштовхом до його написання, нотувалися письменницею впродовж п’ятнадцяти років. Хоч і завершила письменниці роман ще в 2003-му, проте лише через п’ять років знайшла для нього видавництво, ‘‘позаяк

українських видавців куди більше цікавлять оповіді про повій і наркоманів, ніж роздуми про Того, в Кого вони, начебто, вірують”, – зазначала авторка [35; 19]. Саме після його написання вона відчула себе письменницею.

Учень (декламує поезію “Світає”)

Учитель: Значно рідше, проте письменниця продовжує писати дитячі п’єси, одна з яких “Гора щастя” у 2012 р. була відзначена літературною премією “Коронація слова” у номінації “Твори для дітей”. 2018 р. світ побачила остання книга письменниці “Дороги камені”, яка 23 була презентована на 25-му Форумі видавців у Львові українською письменницею О. Забужко та сином авторки В. Шейко, оскільки сама пані Неля не змогла бути присутньою через стан здоров’я. О. Забужко високо оцінила нову книгу Н. Шейко-Медведевої, назвавши її “останнім відлунням голосом лемків, яких уже нема” [22].

Учень: Про що ця книга розповідає її рецензент Р. Кабачій: “Назва книги не про дороги, а про власне “дорогі камені”. Це підбірка віршів та невеликої прози, у яких авторка шукає відповіді на питання, чому залишилися оголеними північні схили Бескидів у Польщі після виселення українців до УРСР (1944-1946 рр.) та депортаційної акції “Вісла” (1947 р.). Як знаходили себе на нових місцях проживання виселенці, як їх сприймали місцеві. Як дозрівала Неля до прийняття нової малої батьківщини без забування і відторгнення вітчизни предків. Як шукала відповіді, ким є сама, ким є її найближчі. Образно кажучи, “правда мурахи, що народилася поза розореним мурашником” ” [23].

Учень (декламує поезію “Дороги камені”)

Учитель: Саме столиця надовго “прихистила в своїх теплих обіймах” Нелю Семенівну і принесла їй нові враження, знайомства, досвід, творчі здобутки, прожиті роки. Ось як письменниця згадувала: “Київ дуже змінив мене. Навчив ходити на всі мітинги, але не довіряти красномовцям. Триматися свого. Не боятися самоти. Навчив думати, шукати Бога покладатися лише на Нього” [19]. У рідному Києві і відійшла у засвіти Неля Шейко-Медведева 16 листопада 2021 року, ймовірно у зв’язку із хворобою.

V. Заключна частина

Учні (декламують поезію “Нич мі ся не зостане...”)

Учитель: Наша сьогоднішня зустріч доводить: попри те, що людина не може нічого взяти із собою, вона може залишити тут, на землі, на покоління і тисячоліття. Неля Шейко-Медведева залишила нам своє слово, поетичне й прозове, щире й зворушливе, у якому вона сама.

Висновки до 3-го розділу

Ми запропонували методичні рекомендації до викладання роману “Ніч остання” та збірки “Дороги” у ЗЗСО, зосередившись не лише біблійних образах, але й на всіх етапах уроку. Адже вважаємо, що кожен із них важливий: без знання біографії письменниці, передумов написання, контекстів учні не зможуть до кінця з’ясувати мету використання біблійні образів у творах.

Саме учитель повинен вести учнів цим шляхом, направляючи, зацікавлюючи, пояснюючи, адже учні ще не мають достатнього досвіду, життєвого, духовного, літературного. Тому учитель сам повинен добре знати й розуміти твір та його місце у творчості письменниці та літературного процесу. Також має бути знавцем Святого Письма, добре орієнтуватися в сюжетах та образах, до яких апелює автор, адже Новий і Старий Заповіт не існують окремо, а є взаємопов’язаними. Водночас навчання має бути без нав’язування певних релігійних практик та вірувань. Твори біблійного спрямування повинні відображати насамперед літературну цінність, а не бути засобом для християнських повчань. Вони можуть слугувати лише занавісою, за якою Божа наука, а також бути переконливими для розуміння учнями вічних проблем добра і зла, життя і смерті, дружби, вірності тощо на конкретних персонажах з Біблії, святих, але водночас грішних, наближених до нас, з такими ж проблемими, гріхами, труднощами, що власне показує у романі “Ніч остання” Н. Шейко-Медведєва.

Отже, головне при вивченні творів, насичених біблійними образами, сюжетами та мотивами, донести до учнів мету їх використання, взагальному для виховання духовно багатих, високоморальних людей, для яких цінностями є Бог, любов, добро, милосердя, прощення тощо.

ВИСНОВКИ

У межах нашого дослідження ми виконали поставлені цілі, тому ще раз звернімо уваги на одержані результати.

У першому розділі ми відобразили наявність творів, що наснажені біблійними образами, сюжетами та мотивами, а також літературознавчих досліджень від початків і до сьогодні, що дозволяє нам констатувати: Біблія давно не є лише релігійною книгою, а й джерелом, з якої черпають традиційні сюжети для омислення вічних проблем. Тому з появою нових митців потреба у їх вивченні та дослідженні зростає.

У другому розділі нам вдалося зібрати та опрацювати відомості про життя та доробок письменниці, поетеси, драматургині Нелі Семенівни Шейко-Медведевої. У цьому контексті змушені говорити про недостатню кількість інформації про саму авторку та відсутність ґрунтовних досліджень її творів. Ймовірними причинами, на нашу думку, такої ситуації може бути низька видавнича та читацька зацікавленість у християнсько-апокрифічній літературі; обмежені фінансові можливості авторки; пасивність у створенні видавничих промоцій; практично відсутність презентацій книг; необхідність погляду з висоти часу тощо.

Далі ми опрацювали твори Нелі Шейко-Медведевої: відзначили чітку структуру, подільність на розділи як роману “Ніч остання” так і збірки “Дороги камені”, з’ясували передумови написання, які постали з життєвого досвіду авторки: у романі – це пошук віри в Бога, у збірці – проговорення болю всієї етнічної спільноти лемків на власному прикладі.

Ми розглянули роман-апокриф “Ніч остання” у безпосередньому зв’язку з душевними хитаннями самої авторки, адже цей роман став підсумком її життя, де вона шукала краплю істини. Проведений порівняльний аналіз трансформації біблійних образів у романі на прикладі первосвященника Кайяфи, апостолів Матвія, Якова та Івана, Матері Марії, привів нас до розуміння своєрідності змалювання авторкою її героїв. Н. Шейко-Медведева бере за основу євангельські образи, які в творі обростають неканонічними відгалуженнями,

якими є апокрифи, міфи, історичні та інші джерела – і всі вони беруть свій початок з коріння, тобто з пошуків та міркувань самої письменниці: “Кожна книжка пропонує мені свій апокриф. Не правду, не брехню, а просто свій апокриф про Нього. У мені на той час вже почалось складатися власне бачення – підтвердження, заперечення чи доповнення прочитаного” [53]. Авторка не відкидає євангельське зображення новозавітніх осіб, а немовби допомагає цій біблійній версії розширитися. Саме тому вона часто вдається ще в дитинство, юність героя, його життя до і після зустрічі з Христом, описує неземну радість і водночас страх, смуток, образу, що опановує його душу, тобто Н. Шейко-Медведева першочергово не використовує образ для дидактичної мети, як це робить Євангеліє, а простежує долю цієї людини і відповідно створює психологічно вмотивовані образи, хоч і часом парадоксальні, що ще раз переконливо показує їх земну, хитку природу.

Що ж до образної панорами збірки, героями там є звичайні люди, які вірять в Бога чи наділені певними характеристиками, що мають відсилку до біблійних образів, наприклад це Олесь, який став перекінчиком, відчувши відчуженість серед рідних людей і засудження з їх боку, хотів лаштувати зашморг – це чітке апелювання до образ Юди-зрадника, однак в останню мить він зупиняється і ментально повертається до українства, тобто така різка зміна терезів, на нашу думку, не є до кінця психологічно вмотивованою, можливо це зумовлено малим обсягом твору. Часто героями оповідань Н. Шейко-Медведевої стають діти: Вадимір, якого в школі прозивають дикусом і лемком, Славця, яка виготовляє мамонку, несвідомо відображаючи в ній душу Каїна, маленька дівчинка, для якої розпачливою правдою стає, що людей після смерті не забирає ангел. У цих наївних, щирих, глибоких історіях можемо у певній мірі вбачати саму письменницю та її дитячі спогади.

Роман-апокриф Н. Шейко-Медведевої “Ніч остання” міг би стати першим романом-апокрифом для вивчення в ЗЗСО. Святе Письмо у написанні таких творів постає листом Бога до людей, де кожен інтерпретує прочитане по-своєму. У канонічному ж зразку Біблія є непорушною істиною, однак слід

зауважити, що навіть деякі моменти одного й того ж Євангеліє кілька священиків потрактують по-різному, але кожна думка буде правильною залежно від контексту, у якому це обговорюється (звісно, якщо це не безглузде пояснення). Неля Шейко-Медведева не просто інтерпретує, а додає матеріали з апокрифічних євангелій та інших матеріалів, розширюючи біблійний контекст побутовими деталями та деталізуючи духовний досвід персонажів. Дотримання плану етапів уроку, правильно підібраний матеріал та його цікавий виклад, розгляд творчості у зв'язку з біографією письменниці, застосування рідних методів та технологій – все це допоможе створити сприятливу психоемоційну атмосферу на уроці та спонукатиме учнів до якісного вивчення твору.

Зі збірки “Дороги камени” можуть бути взяті для вивчення окремі оповідання чи поезії. Тут важливо простежувати не лише біблійні мотиви, але й історично-національний аспект та мовну специфіку, а саме лемківський діалект. Такі багатогранні твори можна вивчати на інтегрованих уроках: української літератури, української мови (чи наприклад діалектологічного гуртка), історії України, можливо також християнської етики. Адже таким чином учні дізнаються і про депортації, і про діалект, і біблійні мотиви. На основі цього ми пропонуємо власну розробку позакласного заходу, яку можна вже зараз використати, відкриваючи учням ім'я маловідомої письменниці. Тут ми задіємо біографічні відомості про письменницю, інсценізацію з оповідання, поезії зі збірки та вірш, яким завершується роман. Звісно, його можна доповнити іншими співвідносними матеріалами, розглядати у більш вузькій темі, все залежить від вчителя, якому буде цікава така позакласна робота.

Отже, досліджуючи біблійний контекст прози Нелі Шейко-Медведевої, ми намагалися зробити це цілісно, комплексно, не залишаючи поза увагою біографії письменниці, передумов написання, сюжетно-образних характеристик, специфіки мови, адже лише так впливає повноцінне розуміння використаних Н. Шейко-Медведевою, біблійних мотивів. Сподіваємося, наша робота стане доповненням до досліджень творів біблійного спрямування у сучасній українській прозі, а також відкриє ім'я письменниці з нового ракурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антофійчук В. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття. *Монографія*. Чернівці : Рута, 2001. 335 с.
2. Антофійчук В. Концепт традиції і його ідеологічна та ідейно-естетична парадигма в романі Леоніда Мосендза “Останній пророк”. *Слово і час* №12. 2015. С. 51-63.
3. Антофійчук В., Гавріл А. Біблійні контексти української прози (Від Середньовіччя до сьогодення): монографія. : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 316 с.
4. Астаф'єв О. Містика Різдва в українській поезії. *Золота пектораль*. / за ред. В. Підгорецького. 2019. URL: <https://zolotapektoral.te.ua/містика-різдва-в-українській-поезії/> (дата звернення: 15.03.2020).
5. Бербенець Л. Текст-пастиш у творчості Юрія Андруховича. *Слово і час*, №2. 2007. С. 49-59. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11280/09-Berbenets.pdf> (Дата звернення: 19.03.2020).
6. Бетко І. Рецепція Біблії в українській поезії: деякі історико – і теоретико-літературні аспекти дослідження. Інститут літератури ім.Т.Г.Шевченка АН України. 1993. С. 31-41.
7. Біблія / пер. з грец. І. Огієнка. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2002. С. 1067–1355.
8. Бондаренко Ю. Словесні символи-архетипи в поетичній творчості Юрія Іздрика: лінгвостилістичний вимір. *Рідний край*, №2 (31). 2014. URL: <https://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5748/1/Bondarenko.pdf> (Дата звернення: 19.03.2020).
9. Борова Ю. Образ Йосифа Каяти в романі Нелі Шейко-Медведевої “Ніч остання” : *матеріали студ. наук. конф. Чернівець. нац. ун-т. ім. Юрія Федьковича*. Чернівці, 2014. С. 29–30.

10. Вардеванян С. І. Учатися видіти: рецензія. Дупешко Максим. Біля карети під мертвим лисом. Чернівці: Книги – XXI, 2021. 176 с. Збруч. 09. 02. 2022. URL:// <https://zbruc.eu/node/110513> (Дата звернення: 27. 11. 2022).
11. Вардеванян С. І. Чому «Історія...» Максима Дупешка варта аж цілого яблуневого саду? Рецензія. ТСН. URL:// <https://tsn.ua/books/chomu-istoriya-maksima-dupeshka-varta-azh-cilogo-yablunevogo-sadu-970133.html> (Дата звернення: 27. 11. 2022).
12. Вардеванян С. Міфологема Каїна в українській літературі. *Дисертація*. Чернівці, 2007. 224 с.
13. Вардеванян С. Складність, яка себе усвідомлює. Збруч. 30. 03. 2021. URL:// <https://zbruc.eu/node/104237> (28. 11. 2021).
14. Вірші Юрія Андруховича. *OnlyArt*. URL: <https://onlyart.org.ua/modern-ukrainian-poets/virshi-yuriya-andruhovycha/> (Дата звернення: 19.03.2020).
15. Гаврилюк Н. Рентген у позачасі. Дрогобич : Коло, 2019. 92 с.
16. Гаврилюк Н. Танго хуртовини. Київ : Фенікс, 2013. 132 с.
17. Гаврилюк Н. У крапельці роси. Дрогобич : Коло, 2018. 104 с.
18. Гелетюк М. Вивчаючи та досліджуючи Святе Письмо: сто уроків недільної школи для дорослих. Івано-Франківськ, 2000.
19. Гринько О. Неля Шейко-Медведєва, письменниця: Життя неможливе без сліпучих катастроф. *Інтерв'ю з України*, 2009. Блог на WordPress.com. URL: <https://rozmova.wordpress.com/2019/07/03/nelya-sheiko-medvedeva> (Дата звернення: 20.09.2019).
20. Гриценко Г. Біблійні мотиви та образи в поезії Ліни Костенко. *Автореферат*. Миколаїв, 2019. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/bitstream/123456789/648/1/Автореферат%2C%20Гриценко.pdf> (дата звернення: 20.03.2020).
21. Даниленко І. Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція : монографія. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 304 с.

22. Дудич О. Лемки – “вимерле плем’я у Східній Європі”? *Презентація книжки “Дороги камені” Нелі Шейко-Медведєвої на 25-ому Форумі видавців за участі О. Забужко, В. Шейка.* 2018. YouTube (дата звернення: 07.02.2020).
23. Кабачій Р. Дорогі камені Нелі Шейко-Медведєвої від Бескидів до Києва. Блог *Yakaboo.ua*. URL: <https://blog.yakaboo.ua> (Дата звернення: 22.01.2020).
24. Китайгородська В. Чорна гвардія. *Том 1*. Чернівці : Букрек, 2019. 158 с.
25. Кляшторна Н. Коли розмовляють камені. Лемківська сторінка №45, 2018. URL:// <https://nasze-slowo.pl/koli-rozmovljajut-kameni/> (Дата звернення: 20.09.2021).
26. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. *Т. 1: У пошуках іманентного сенсу*, 2013. 512 с.
27. Коцарев О. Безнадійна віра і любов Сергія Жадана. *ЛітАкцент*. 2011. URL: <https://litakcent.com/2011/04/08/beznadijni-vira-i-ljubov-serhija-zhadana/24/> (Дата звернення: 19.03.2020).
28. Красовський І. Діячі науки і культури Лемківщини: довідник. 2002. URL:<http://lemko.org/history/krasovskiy/diyache/4.html> (Дата звернення: 17.09.2021).
29. Кузів О. Адамцьо. Львів: Піраміда, 2018. 184 с.
30. Кузів О. Задивлена в небо. Львів : Піраміда, 2018. 288 с.
31. Мельник В. Сім любовей доктора Сулими. *Україна молода*. Випуск №103. 2006. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/689/164/25046> (дата звернення: 16.03.2020).
32. Набитович І. Універсум *sacrum*’у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму). Дрогобич – Люблін : Посвіт, 2008. 600 с.
33. Наконечна Т. Солов’ї з Шаоліня. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. 64 с.
34. Нямцу А. Поэтика традиционных сюжетов. Черновцы : Рута, 1999. 176 с.
35. Паньо К. Зовсім як люди. *Інтерв’ю з письменницею*, 2009. URL: <http://vkurse.ua> (Дата звернення: 18.09.2019).

36. Пасічник Є. Методика викладання літератури в середніх навчальних закладах: *навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти*. Київ : Ленвіт, 2000. 384 с.
37. Пелешенко Ю., Пелешенко Н. Духовні виміри барокових “місць пам’яті”. *Слово і час*. №3. Київ, 2017. С. 107-115. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13003/Isichenko_Dukhovni_vymiry_barokovykh.pdf (Дата зернення: 19.03.2020).
38. Рєпіна О. *Всміхнися, жінко*. Чернівці : Букрек, 2018. 128 с.
39. Савченко О. Методика читання у початкових класах: *посібник для вчителя*. Київ : Освіта, 2007. С. 39. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/SAVChENKO.pdf> (Дата звернення: 06. 05. 2020).
40. Сулима В. *Біблія і українська література*. Навчальний посібник. Київ: Освіта, 1998. 339 с.
41. Сучасна казка: 25 жовтня – 70 років від дня народження Нелі Шейко-Медведевої. *Шкільна бібліотека*, 2017. С. 83–86.
42. Ташкевич Л. Біблійні мотиви в романі Ліни Костенко “Маруся Чурай” (до уроку української літератури в 11 класі). *Слово вчителю*, 2018. URL: <https://slovovchitelyu.org/rubrik/metodika/biblijni-motyvy-lina-kostenko-marusya-churaj> (дата звернення: 21.03.2020).
43. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Видавничий дім “Академія”. 2013. 308 с.
44. Цапліна І. Феномен творчості в романі Юрія Андруховича “Рекреації”. URL: <https://web.znu.edu.ua/99/1-article.php?item=38> (Дата звернення: 17.03.2020).
45. Чирков О. Літературний процес і письменник. *Вивчення в школі*. Київ : Шкільний світ, 2010. 95 с.
46. Шаф О. Біблійний дискурс у творчості Сергія Жадана: концептуальність і функціональність. *Український смисл: збірник наукових праць*. №1. Дніпропетровськ: Дніпропетр. Нац. ун-т. ім. О. Гончара. 2012. С. 267-275.

47. Шейко-Медведєва Н. Дороги камені. Київ: Видавничий дім “Комора”, 2018. 264 с.
48. Шейко-Медведєва Н. Квітка щастя: П’єси-казки. / Вступ. слово Є. Гуцала. Київ : Рад. письменник, 1986. С. 3–6.
49. Шейко-Медведєва Н. Мотузка від Господа: проза. *Київська Русь*. Книга 3 (XII). С. 71–119.
50. Шейко-Медведєва Н. Ніч остання. Апокрифи про Зачасних. Львів: ЛА “Піраміда”, 2008. 375 с.
51. Шейко-Медведєва Н. Поетична сторінка. *Вісник Світової Федерації Українських Лемківських Об’єднань*. 2013. № 2 (лютий). С. 16.
52. Шейко-Медведєва Неля Семенівна. Біграфія. Творчий доробок. *Вікіпедія*: URL: <https://uk.m.wikipedia.org.ua> (Дата звернення: 20.09.2019).
53. Щербаченко Т. Проза мусить народитися з накопичення болю: розмова з Нелею Шейко-Медведєвою. *Київська Русь*. Книга 3 (XII). С. 61–71.

Додатки

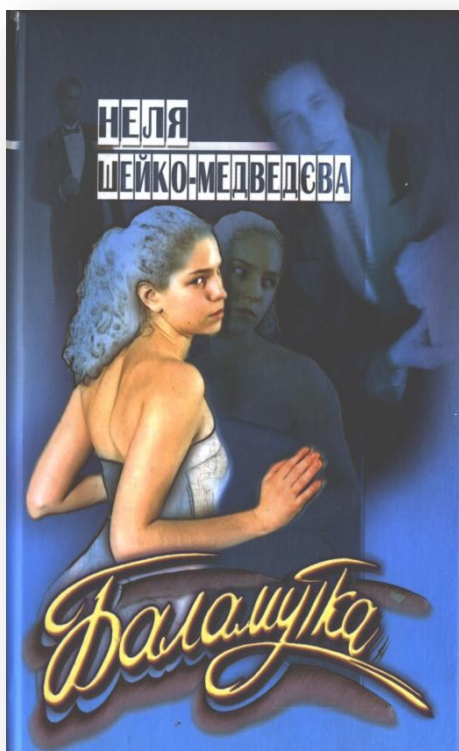
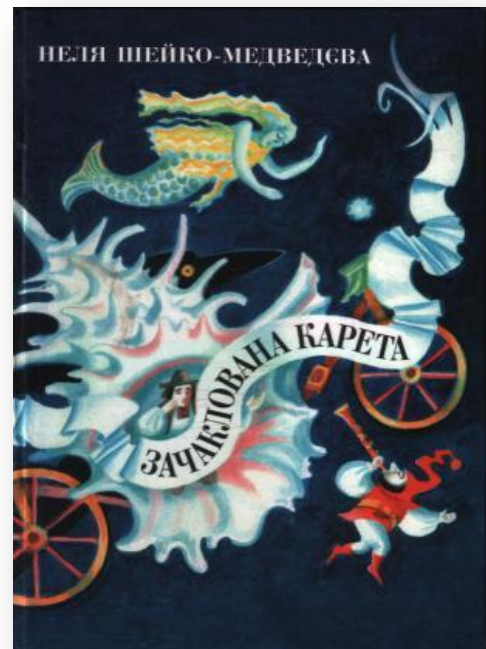
Фотопортрет письменниці

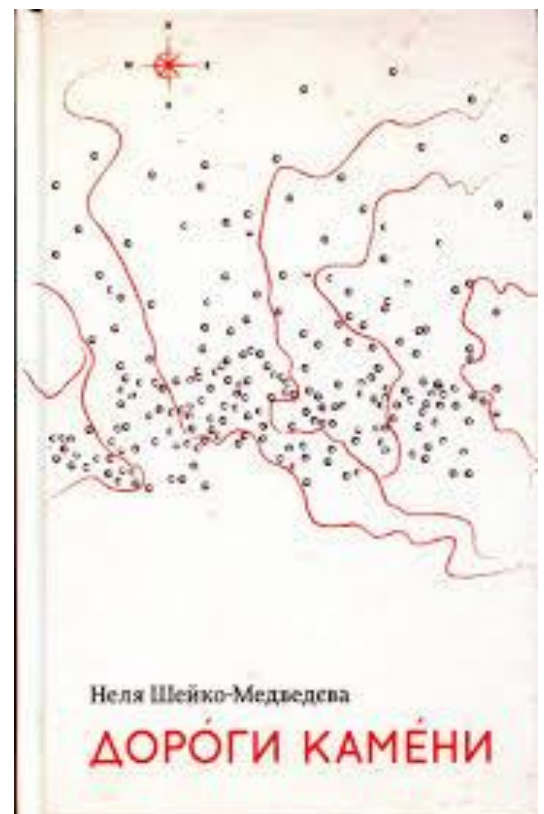


Неля Шейко-Медведєва

(1947-2021)

Деякі з книг Нелі Шейко-Медведєвої





Буктрейлер книги “Дороги камені”:

https://drive.google.com/file/d/1yBMWqg02C4yaCMWHz_cmKELXcCLvVxjl/view?usp=share_link